

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
АКТАНЫШ МУНИЦИПАЛЬ
РАЙОНЫ ТАТАР ЯМАЛЫ АВЫЛ
ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ

423753, Татар Ямалы авылы,
Ленин ур. б. ның борт.
Тел: (85552)3-44-58;
E-mail: yamal-akt@yandex.ru

СОВЕТ ТАТАРСКО
ЯМАЛНІСКОГО СЕЛЬСКОГО
ПОСЕЛЕНИЯ АКТАНЫШСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН
423753, село Татарские Ямалы,
ул. Ленина, дом 6.
Тел: (85552)3-44-58;
E-mail: yamal-akt@yandex.ru

КАРАР

05 мая 2022 г.

№5

Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Татар Ямалы авыл жирлеге территориясендә төзекләндерү, чисталык һәм тәртип саклау кагыйдәләрен раслау турында

"Россия Федерациясендә жирле үзидаранә оештыруның гомуми принциплары турында" 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 14 статьясы нгезендә, Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының Татар Ямалы авыл жирлегә территориясендә төзекләндерү объектларын чиста тотуга һәм тәртиптә тотуга бердәм таләпләр кую, «төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» Карар проекты буенча ачык тыңлау нәтижәләре турында баялөмә, Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының Татар Ямалы авыл жирлегә территориясендә чисталык һәм тәртип саклауны» Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының Татар Ямалы авыл жирлегә Советы КАРАР ИТТЕ:

1. TP Актаныш муниципаль районының Татар Ямалы авыл жирлегә территориясендә төзекләндерү, чисталык һәм тәртип кагыйдәләрен яңа редакциядә расларга.
2. Татар Ямалы авыл жирлегә Советының «Актаныш авыл жирлеген төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» ны 2017 елның 27 ноябрындагы 31 номерлы карары үз көчен югалткан дип санарга.
3. Әлеге карарны Татар Ямалы авыл жирлегә битендә Актаныш муниципаль районының расми сайтында түбәндәге адрес буенча бастырып чыгарырга: <http://aktanysh.tatarstan.ru>.
4. Әлеге карар расми басылып чыккан көннән үз көченә корә.
5. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотам.

Авыл жирлегә башлыгы:

Д.Ф. Валиев

Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Татар Ямалы авыл жирлеге территориясендә Төзекләндерү, чисталык һәм тәртип кагыйдәләре

I. Гомуми нигезләмәләр

1. Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Татар Ямалы авыл жирлеге территориясендә төзекләндерү, чисталык һәм тәртип саклау кагыйдәләре (алга таба - кагыйдәләр) "Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законны, әйләнә-тирә мохитне саклау, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге, Россия Федерациясенең, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актлары нигезендә эшләнә Татарстан һәм муниципаль норматив хокукый актлар.

2. Бу кагыйдәләр барлык физик һәм юридик затларга, оештыру-хокукый формаларына карамастан, үтәү өчен мәжбүри.

3. Әлеге кагыйдәләр Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының Татар Ямалы авыл жирлегенең (алга таба – авыл жирлеге) бөтен территориясендә гамәлдә һәм таләпләрне билгели:

1) биналарны (торак йортларны да кертеп), алар урнашкан корылмаларны һәм жир участкаларын тоту буенча, тиешле Биналарның һәм корылмаларның фасадларының һәм коймаларының тышкы кыяфәтенә;

2) төзекләндерү һәм аларны башкару вакытлары исемлегенә;

3) якын-тирә территорияләрне төзекләндерүдә биналар (биналар) һәм корылмалар милекчеләренең катнашу тәртибен билгеләүгә;

4) авыл жирлеге территориясен төзекләндерүне оештыру буенча (урамнарны яктырту, территорияне яшелләндерү, урамнарның исемнәре һәм йортларның номерлары булган күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту).

4. Территорияләрне төзекләндерү элементларын проектлаштыру һәм урнаштыру шәһәр төзелеше һәм жир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дәүләт стандартлары, авыл жирлегенең генераль планы, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документлары нигезендә башкарыла.

5. Әлеге кагыйдәләр авыл жирлеге территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын жыю, чыгару, ташу, утильләштерү һәм эшкәртү буенча мөнәсәбәтләрне җайга салмый.

Төп төшенчәләр

6. Әлеге кагыйдәләрне тормышка ашыру максатларында түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

жирле әһәмияттәге автомобиль юлы - транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән һәм автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендәге һәм аларда урнашкан яисә алар астында урнашкан конструктив элементларны (юл

катламы, юл өслеге һәм мондый элементлар) һәм аның технологик өлеше булган юл корылмаларын - саклагыч юл корылмаларын, ясалма юл корылмаларын, житештерү объектларын, жиһазлау элементларын үз эченә алган транспорт инфраструктурасы объекты автомобиль юллары;

архитектур яктырту - кичен кичен сэнгатъ-экспрессив визуаль мохит формалаштыру, аерым бинаның яки корылманың, биналар комплексының, мөдәни мирас объектларының, тарихи биналарның, төзекләндерү элементларының, авыл жирлеге территориясендә урнашкан архитектура -андшафт объектларының караңгылыгыннан һәм образлы аңлатмасыннан файдалану өчен кулланыла;

фасадның архитектур үзенчәлекләре-бинаның фасадның конструктив һәм эстетик сыйфатларын, әйләнә-тирә шәһәр төзелеше мохитен чагылдыручы үзенчәлекләре (стиль һәм композицион бөтенлек, ритм, үлчәмлелек һәм пропорциональлек, визуаль кабул итү, ачык һәм ябык киңлекләрнең балансын);

телефонсыз конструкцияләр-тышкы мөгълүмат чараларын ясау ысулы, анда структура аерым хәрәфләрдән, билгеләрдән, билгеләрдән, декоратив элементлардан тора;

территорияне төзекләндерү-гражданның яшәү шартларының уңайлылыгын тәмин итүгә һәм яхшыртуга, авыл жирлеге территориясенең һәм аның территориясендә урнашкан объектларны, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрен, жир кишәрлекләрен, биналарны, корылмаларны, якин-тирә территорияләрен карап тотуга һәм санитар һәм эстетик торышын яхшыртуга юнәлдерелгән өлгегә Кагыйдәләр белән билгеләнгән чаралар комплексын тормышка ашыру эшчәнлегенә;

вертикаль яшелләндерү-балконнар, лоджия, галереялар, терәк диварлар һ. б. кертеп, биналарның һәм корылмаларның алгы өслекләрен куллану, аларда стационар һәм мобиль Яшел урыннар урнаштыру өчен;

витрина-фасадның бер өлешен биләгән каты пыяла рәвешендәге пыяла (тәрәзә, пыяла);

төзелгән төзелешнең тышкы архитектур йөзе - авыл жирлегенең тышкы образын формалаштыручы авыл жирлеге биналары һәм территорияләре фасадларының архитектур-сэнгатъ һәм шәһәр төзелеше үзенчәлекләре;

тышкы яктырту ысулы-информацион структураны яктырту ысулы, анда мөгълүмат кыры аңа юнәлтелгән яктылык чыганагы белән яктыртыла;

квартал эчендәге (жирле) юл-магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына транспорт һәм жәяүлеләр өчен эшләнгән автомобиль юлы;

төзекләндерүне торгызу - юлның бөтен киңлегенә, хужалык йөрү юлына, тротуарга сыйфатлы асфальт катламын торгызу, бордюр ташын кире урнаштыру, туфракның уңдырышлы катламын торгызу, газон үләннәрен чөчү һәм бозылган яшел үсентеләр утырту өчен газоннарны ремонтлау, реклама конструкцияләрен һәм төзекләндерүнең башка элементларын торгызу;

газон - махсус сайланган үлән орлыклары чөчү белән ясалган үлән каплавы, утырту, парк корылмалары һәм андшафт композициясенең мөстәкыйль элементы, шулай ук табигый үлән үсемлегенә;

декоратив-монументаль сэнгатъ-төзекләндерү элементлары, шул исәптән кече архитектура формалары, масса-күләм визит биналары һәм корылмалары, гомуми файдаланудагы территорияләр өчен, декоратив-сэнгатъ бизәлешен кулланып;

декоратив-сэнгатъ бизәлеше-монументаль яки декоратив скульптура, монументаль яки декоратив картиналар, мурал, мозаика, орнамент, урам сэнгатге, инсталляция, барельеф, сэнгатъ металл һәм объектның экспрессивлыгын һәм имиджын арттыруга тәэсир итүче башка төрләр рәвешендәге декоратив-

монументаль сәнгать элементлары;

мәгълүматны тапшыруның динамик ысулы - электрон медиа һәм такта ярдәмендә мәгълүматны житкерү ысулы;

йорт хужасы-ишегалды биналары белән шәхси торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан жир участогы;

ишегалды корылмалары-жир участогында урнашкан вакытлы ярдәмче корылмалар (Күгәрчен базы, Күгәрчен, сарайлар һ. б.);

бина-капиталь төзелеш объекты, ул бердәм күләмле төзелеш системасы (төзелешкә бер рәхсәт нигезендә төзелгән), ул булырга, реконструкцияләнергә һәм автоном рәвештә эксплуатацияләнергә мөмкин;

биналар, корылмалар-сәүдә объектлары, административ биналар, күпфункцияле үзәкләр, жәмәгәт туклануы предприятиеләре, тамаша объектлары (мәдәни, спорт, театр, күңел ачу), биналарның гомуми майданы 1500 кв. метрдан артып китә;

Яшел урыннар-табигый һәм ясалма агач-куак һәм үлән үсемлекләре (парклар, урманнар, аеруча саклана торган табигый территорияләр, бульварлар, скверлар, бакчалар, газоннар, чөчәк түтәлләре, шулай ук аерым агачлар һәм куаклар);

ландир участогы-Жир өслегенә бер өлеше, аны аерым билгеләнгән әйбер итеп билгеләргә мөмкинлек бирә;

жир эшләре-авыл жирлегенә камилләштерелгән яки грунт өслеген бозып, йә юлларны һәм тротуарларны камилләштерелгән каплау җайланмасы (жәю) белән бәйлә эшләр;

инженерлык коммуникацияләре-инженерлык-техник тәэмин итү чөлтәрләре: суүткәргеч, канализация, жылыту, торбаүткәргечләр, электр тапшыру линияләре, элемент линияләре һәм авыл жирлеге территориясендә салынучы башка инженерлык корылмалары;

түбәле яшелләндерү-биналарның түбәләрен һәм корылмаларын аларда архитектура -андшафт объектлары (газоннар, чөчәкләр, бакчалар, агачлар һәм куаклар белән майданчыклар һ. б.) булдыру өчен куллану.;

яңгыр канализациясе (яңгыр канализациясе) - жир өсте (яңгыр кабул итүчеләре, подшипниклары һәм торбалар), сугару һәм дренаж суларын транспортлау өчен билгеләнгән технологик бәйләнешле инженер корылмалары комплексы;

ялтырап торган яктылык-яктылык агымының характеристикаларын үзгәртүне күздә тоткан светодинамик эффект (төсе, яктылыгы, чиратлылыгы һ. б.);

ачык яктырту-тәүлекнең караңгы вакытында магистральләре, урамнарны, майданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, ишегалларын һәм авыл жирлегенә жәяүлеләр сукмакларын яктырту өчен билгеләнгән элементлар җыелмасы;

килеп туган төзелешнең тышкы архитектур йөзен бозу-тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларының тибына һәм төренә, рәхсәт ителмәгән һәм урнаштыруга рәхсәт ителмәгән таләпләрне, шул исәптән әлеге кагыйдәләр белән билгеләнгән мондый конструкцияләре урнаштыру урынына, авыл жирлеге төзелешенең тышкы архитектур йөзен саклап калу кирәклеген исәпкә алып, таләпләрне үтәмәү;

рәхсәтсез чүплек-50 кв. метрдан артык майданда һәм 30 куб. метрдан артык майданда юридик яки физик затлар эшчәнлегенә барышында барлыкка килгән каты көнкүреш, зур габаритлы, төзелеш калдыкларын, башка чүп-чарны рәхсәтсез ташлау (урнаштыру) яки складлау;

стационар булмаган сәүдә объекты-сәүдә объекты (павильон һәм киоск), ул күчмә корылмалардан тыш, жир участогы белән ныклап бәйлә булмаган вакытлы корылма яки вакытлыча конструкция;

яшеллэндерү - төзеклэндерү һәм территориянең растшафт оешмасы элементы, ул үсемлек компонентларынан актив файдалану белән муниципаль берәмлек мохитен формалаштыруны тәэмин итә, шулай ук төрле инженерлык эзерлеге (вертикаль планлаштыру, терраслау, кронирование һ. б.) буенча эшләр башкаруга һәм яшеллэндерелгән территорияләрне төзеклэндерүгә бәйле комплекслы процесс: турыдан-туры агачлар, шул исәптән зур үлчәмнәр, куаклар утырту, үләннәр булдыру газоннар, чәчәк түтәлләре, альпинарийлар һәм рокарийлар, махсус бакчалар кору һ. б.;

гомуми файдаланудагы территорияләрне - скверлар, парклар, бакчалар һәм бульварлар;

чиклэнгән файдаланудагы территорияләр-предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр, торак кварталларның яшеллэндерелгән территорияләре;

махсус билгеләнештәге яшеллэндерелгән территорияләр - санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратларны яшеллэндерү, үсентеләр питомниклары;

аерым саклана торган табигый территорияләр - жир, су өслеге һәм алар өстендәге һава киңлеге участкалары, анда аерым табигать саклау, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм сәламәтлэндерү әһәмиятенә ия булган табигый комплекслар һәм объектлар урнашкан, алар жирле үзидарә органнары карарлары тулысынча яисә өлешчә хужалык кулланудан алынган һәм алар өчен махсус саклау режимы билгелэнгән;

жәмәгать транспортын көтү тукталышы - жәмәгать транспорты тукталышы, пассажирлар утырту һәм төшү зонасы һәм жәмәгать транспорты пассажирларының көтү зонасы булган махсус жиһазландырылган майданчык;

пыяла фасад-фасадның бөтен яссылыгын яки аның зур өлешен биләгән каты пыяла белән эшлэнгән фасад;

яктыртуның ачык ысулы-информацион структураны яктырту ысулы, анда яктылык чыганагының аны тарату өчен киртәләре юк;

биналарның һәм корылмаларның фасадларының, шул исәптән капитал булмаган (фасадларның төсләр карары) колористик карар паспорты - билгелэнгән тәртиптә фасадларның бердәм архитектура һәм төс чишелешен (фасад элементларын да кертеп) билгели торган, аның тышкы бизәлешенә карата таләпләрне билгеләүче документ;

жәяүлеләр зоналары - халык йөри торган һәм мәдәни-көнкүреш максатларында, транзит максатларында хәрәкәт итә торган һәм билгеле бер характеристикаларга ия булган авыл жирлеге территориясе участкалары: тизйөрешле урамнан һәм жир өстеннән жәмәгать транспорты тукталышлары булу, хезмәт күрсәтү объектларының, тарих һәм мәдәният һәйкәлләренең, рекреацияләрнең югары концентрациясе һ.б., жәяүлеләр агымының югары тыгызлыгы. Жәяүлеләр зоналары эспланадаларда, жәяүлеләр урамнарында, торак пункт майданнарының жәяүлеләр өлешләрәндә формалашырга мөмкин;

йорт яны территориясе-күпфатирлы йорт урнашкан, яшеллэндерү һәм төзеклэндерү элементлары булган, әлеге йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзеклэндерү өчен билгелэнгән һәм күрсәтелгән жир участогында урнашкан объектлар булган жир кишәрлеге;

якын - тирә территория-бина, корылма, койма, төзелеш майданчыгы, сәүдә объектлары, реклама, бирелгән жир участогы чикләренә, шулай ук милектә булган башка объектларга, билгелэнгән тәртиптә төзеклэндерү эшләрен карап тотарга, жыештырырга һәм башкарырга тиеш;

тышкы мәгълүмат чарасын (паспорт) урнаштыру проекты-төзеклэндерү элементларының тышкы кыяфәтен һәм төгөл урнашу урынын, аерым алганда тышкы мәгълүмат чараларын билгели торган һәм аны ачыклау өчен кирәкле башка белешмәләренә үз эченә алган Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль

районы Башкарма комитетының муниципаль хокукый акты белән расланган формадагы документ;

территорияне санитар чистарту - билгеле бер территориядән жыю, каты көнкуреш һәм зур габаритлы калдыкларны чыгару һәм утильләштерү;

lightиңел тартма-тышкы мәгълүмат чарасын ясау ысулы, анда структура бердәм күләмдә яки эчке яктырткыч белән берничә күләмле элемент;

махсуслаштырылган оешмалар - төзелгән муниципаль контрактлар нигезендә авыл жирлеге территориясен төзекләндерү өлкәсендә эшчәнлекнең махсус төрләрән гамәлгә ашыручы төрле оештыру-хокукый рәвешләрдәге юридик затлар;

территорияләрне карап тоту-биналарның, корылмаларның фасадларын, кече архитектура формаларын, коймаларны, төзелеш мәйданчыкларын, яшел үсентеләрне, жир асты инженерлык коммуникацияләрен һәм аларның конструктив элементларын, жир кишәрлегендә урнашкан транспорт инфраструктурасы объектларын вакытында ремонтлау һәм карап тотуга бәйле чаралар комплексы;

жирле әһәмияттәге юлларны карап тоту-юлларның, юл корылмаларының, юлларны комплекслы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатация торышын тәэмин итүче эшләр комплексы;

тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасы (билге) - территорияне төзекләндерү элементы, оешманың урнашкан урында һәм (яки) турыдан-туры товарны сату, биналарны һәм корылмаларны, шул исәптән капитал булмаган корылмаларны мәгълүмати рәсмиләштерү максатларында хезмәт күрсәтү урынында билгеләнә торган мәгълүмати конструкция булып тора, кулланучыларга күрсәтмәсе "кулланучылар хокукларын яклау турында" Федераль закон, ягъни фирма атамасы (атамасы) турында мәгълүмат бирү өчен оешма, аның урнашкан урыны (адресы) һәм аның эш режимы, шулай ук мәгълүмат бар, ул мәжбүри закон үз көченә урнаштырырга яки үз көченә урнаштырыла гадәти эшлекле әйләнеше һәм преследует максатлары белән бәйле реклама. "Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары" һәм "тышкы мәгълүмат чарасы" төшенчәләре бер үк;

суперграфика-фасадларның архитектура-сәнгать бизәлеше, аның визуаль карашын көчәйтүче алымнарның берсе (рәсем, орнамент, барельеф, мозаика);

тактиль каплау-өслек катламының текстурасын сизелерлек үзгәртү белән каплау;

территорияләрне жыештыру-житештерү һәм куллану калдыкларын, башка чүп-чарны, карны махсус билгеләнгән урыннарда жыю, чыгару белән бәйле эшчәнлек төре, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген тәэмин итүгә һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлтелгән башка чаралар;

күрсәткечләр: - урам исемнәре, йортларның, подъездларның һәм фатирларның номерлары, янгын гидранты, грунт геодезик билгеләре, магистраль һәм суүткәргеч челтәре коелары, канализация, жир асты газүткәргеч корылмалары, полигонометрик билге күрсәткечләре, биналар фасадында урнаштырыла торган инвалидлар өчен объектның уңайлыгы күрсәткечләре;

- аерым Стелла рәвешендә урнаштырыла торган туризм, мәгариф объектлары, дәүләт һәм муниципаль учреждениеләр өлкәсендәге объектларның урнашуы турында гомумиләштерелгән мәгълүматларны үз эченә алган күрсәткечләр;

вәкаләтле органнар-Татарстан Республикасы ММР Башкарма комитетының функциональ һәм территориаль органнары, үз компетенциясе чикләрендә авыл жирлеге территориясен төзекләндерүне оештыруны, координацияләүне һәм контрольдә тотуны гамәлгә ашыралар;

фасад-бинаның тышкы ягы (төп, Ян, ишегалды). Бинаның төп фасады иң зур

күренү зонасына ия, гадәттә, магистраль һәм/яки урамнарның башка әһәмиятенә юнәлтелгән;

фон конструкцияләре-тышкы мәғлүмат чараларын ясау ысулы, анда хәрәфләр, билгеләр һәм декоратив элементлар фон өслегендә урнашкан;

фриз-горизонталь полоса формасында фасад яки визорның декоратив рамка элементы;

фронтон-бинаның фасадының соңгы өлеше, түбә дәрәжәсеннән югарырак, соңгы кат тәрәзәләренә өскә билгесеннән яки чыгыш элементларыннан фасадның өскә билгесенә кадәр үлчәнгән;

төзекләндерү элементлары - декоратив, техник, планлаштыру, конструктив җайланмалар, яшелләндерү элементлары, төрле җиһазлар һәм бизәкләр, шул исәптән биналарның, корылмаларның фасадлары, кече архитектура формалары, стационар булмаган объектлар, тышкы мәғлүматны урнаштыру чаралары һәм территорияне төзекләндерүнең состав өлешләре буларак кулланыла торган күрсәткечләр.

II. Төзекләндерү, территорияләргә карап тотуны һәм җыештыруны оештыруга карата гомуми таләпләр

7. Төзекләндерү, карап тоту һәм җыештыру өчен авыл җирлегенә бөтен территориясә һәм анда урнашкан барлык биналар (торақ йортларны да кертеп) һәм корылмалар (алга таба - биналар, корылмалар) тиеш.

8. Гомуми файдаланудагы территорияләргә, шул исәптән майданнар, урамнар, юллар, җирле әһәмияттәге автомобиль юллары, яр буйлары, скверлар, бульварлар, пляжлар, башка объектларны карап тотуны һәм җыештыруны оештыруны вәкаләтле органнар үз вәкаләтләре чикләрендә башкара.

9. Физик һәм юридик затлар, аларның оештыру-хокукый рәвешләренә карамастан, милек хокукы, башка төрдәге яисә мәҗбүри хокуклы җир кишәрлеге территориясен (алга таба - җир кишәрлекләренә ия булучылар) һәм янәшәсендәге территорияне, шулай ук гамәлдәге законнарда һәм әлеге Кагыйдәләрдә каралган биналарны, корылмаларны мөстәкыйль рәвештә яисә махсус оешмаларны җәлеп итү юлы белән үзләре яисә җыештыралар хисап үз чаралары.

Әгәр дә бина, корылма милек хокукында яки башка төр яисә мәҗбүри хокукларда берничә затныкы булса, җыештырылырга тиешле территория милек хокукындагы өлешкә яки күчәмсез милек объектына бүтән хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.

Җир участогы территориясендә төрле затларга караган берничә бина, корылмалар булган очракта, территорияне карап тоту һәм җыештыру чикләре яктар килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаганда, җыештырылырга тиешле территория барлык милекчеләр яки биналарның, корылмаларның башка хужалары арасында тигез өлешләрдә билгеләнә.

Физик яки юридик зат карамагындагы җир участогы билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, территория асылда урнашкан җир участогының, шулай ук аның тирәсендәге территориянең асылда урнашкан чиге буенча җыештырылырга тиеш.

Әгәр дә бина, структура милек хокукында яки бүтән әйбер яки мәҗбүри хокукта берничә кешегә булса, фасад эчтәлегенә яктар килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаганда, фасадны тоту милек хокукындагы өлешкә яки күчәмсез милек объектына бүтән хокукка пропорциональ рәвештә башкарыла.

10. Җирле әһәмияттәге автомобиль юлларын карап тоту һәм җыештыру муниципаль заказны урнаштыру нәтиҗәләре буенча әлеге төр эшләргә үткөрү

конкурсында жиңгән махсус оешмалар тарафыннан башкарыла.

11. Күпфатирлы йортларның һәм якин - тирә территорияләрнең йорт яны территорияләрен карап тоту һәм чистарту күпфатирлы йортлар белән идарә итүнең бер ысулы: торак милекчеләре ширкәте йә торак кооперативы яки башка махсуслаштырылган кулланучылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми милекне карап тоту һәм ремонтлау эшләрен башкаручы затлар - күпфатирлы йорт белән турыдан-туры идарә иткәндә башкарыла бу йорттагы биналарның милекчеләре (алга таба-идарәче оешмалар).

12. Шәхси торак йортлар һәм якин-тирә территорияләре карап тоту һәм жыештыру мондый йортларның милекчеләре (яллаучылар) тарафыннан башкарыла.

13. Яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын карап тоту һәм карау гамәлгә ашырыла:

1) бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә-жир кишәрлегенең милекчеләре яки башка хокук ияләре;

2) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә-муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлеге эшләрен башкаруга конкурста жиңгән вәкаләтле орган яки махсуслаштырылган оешма;

3) чикләнгән файдалану чикләрендә (предприятие, оешма, учреждение) һәм махсус билгеләнештәге (санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) - бу объектларның хужалары;

4) йорт яны территорияләре чикләрендә-күпфатирлы йортларда торак урыннарның милекчеләре яки идарәче оешмалар;

5) Жир коммуникацияләренең сак зоналарында, шул исәптән электр челтәрләрендә, яктырту челтәрләрендә, радиолинийларда-күрсәтелгән коммуникацияләренең хужалары;

6) жир асты коммуникацияләренең сак зоналарында (урнаштыру рәхсәт ителгән булса) - күрсәтелгән коммуникацияләр хужалары.

14. Урамнардан һәм юллардан жир өсте суларын чыгару өчен билгеләнгән кюветларны, торбаларны, дренаж корылмаларын чистарту һәм чистарту, яңгыр канализациясе коллекторларын һәм яңгыр кабул итү коеларын чистарту аларны эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

15. Ижтимагый бәдрәфләрне урнаштыру һәм карап тоту тәртибе гамәлдәге законнар, санитар кагыйдәләр һәм нормалар нигезендә билгеләнә.

Бәдрәфләрнең санитар һәм техник торышы аларның милекчеләре, хужалары, арендаторлары яки алар хезмәт күрсәткән махсус оешмалар белән тәэмин итә.

16. Төзекләндерү эшләрен башкаруның вакытлылыгы заказчы тарафыннан, объектларның тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итеп, билгеләнә.

17. Авыл жирлеге территориясен тоту һәм жыештыру чикләре физик һәм юридик затлар тарафыннан бирелгән жир участогы чикләре (жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта асылда урнашкан жир участогы чиге буенча) һәм бина һәм корылма милекчеләренең, биналарның тирә-як территорияләре төзекләндерүдә катнашу тәртибе буенча әлеге кагыйдәләрнең VIII бүлеге нигезендә билгеләнә.

18. Вәкаләтле органнар авыл жирлеге территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләре карап тоту һәм жыештыру эшләрен билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә башкаруны контрольдә тоталар.

III. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен фасадлар һәм коймалар, юллар, индивидуаль торак йортлар, яңгыр канализациясе челтәрләре, күзәтү һәм яңгыр сулары коелары, элемтә техник

чаралары, тышкы яктырту объектлары, кече архитектура формалары, стационар булмаган объектлар, төзелеш эшләрә урыннары, күмү урыннары, озак вакытлы тукталышлар тоту таләпләре автотранспорт чараларын кыска вакытлы саклау. Авыл жирлегә территориясен бәйрәмчә бизәү

Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир участокларын тоту буенча гомуми таләпләр

19. Үзләре урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен милекчеләре яки башка хокук ияләре мөстәкыйль рәвештә йә махсус оешмаларны җәлеп итү юлы белән үз акчалары исәбеннән гамәлгә ашыралар.

20. Алар урнашкан биналарны, корылмаларны һәм жир участокларын карап тоту биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир участокларын тәзекләндерүне үз эченә ала:

- 1) биналарның, корылмаларның фасадларын тоту;
- 2) жир кишәрлеген чистарту һәм санитар-гигиена белән чистарту;
- 3) гражданныр, оешмалар һәм шәхси эшмәкәрләр эшчәнлегә нәтижәсендә барлыкка килә торган җитештерү һәм куллану калдыкларын җыю һәм чыгару;
- 4) жир участогында урнашкан яшелләндерү һәм тәзекләндерү элементларын карап тоту һәм карау.

21. Биналарның, корылмаларның тышкы кыяфәтенә гомуми таләпләр:

21.1. биналарның, корылмаларның фасадлары өчен төп шарт-архитектура-сәнгать образының, материалларның һәм төс чишелешенең стиль бердәмлеге.

Фасадның жирле бүлекләре, өлешләре, элементлары һәм өстәмә җиһазлар комплекслы чишелеш нигезендә урнаштырылырга тиеш. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары, учреждение такталарыннан, режимлы табличкалардан кала, паспорт нигезендә урнаштырылырга һәм эксплуатацияләнергә тиеш;

21.2. төсләр чишелеше фасадның үзенчәлекләренә һәм стиль чишелешенә, объектның функциональ максатына, әйләнә-тирә мохиткә туры килергә тиеш;

21.3. урамнардан каралган йортларның очлары (Ян фасадлар), аркалы юлларның диварлары һәм каплаулары төп фасад төсә белән тулысынча буялган;

21.4. биналарның, корылмаларның фасадлары төзелеш өлешенә, декоратив бизәкләргә һәм инженер элементларына зыян китерергә тиеш түгел һәм тиешле эстетик хәлдә сакланырга тиеш. Бинаның фасадына зыян гомуми фасад майданының 1% тан артмаска тиеш;

21.5. аерым детальләренә бетерү яки үзгәртү белән бәйле биналарның фасадларын, корылмаларын үзгәртү норматив хокукый актлар белән билгеләнгән тәртиптә рәхсәт ителә;

21.6. бинаның фасадының төс гаммасы бина фасадларының төслә карар паспорты нигезендә билгеләнә һәм билгеләнгән тәртиптә килешенгән. Бина, корылма яки ремонт вакытында төс тонын үзгәртү рәхсәт ителми;

21.7. мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан биналарның фасадларын бизәү мәдәни мирас объектларын саклау, куллану, популярлаштыру һәм Дәүләт саклау өлкәсендәге законнар һәм мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты нигезендә мәдәни мирас объектларын саклау, куллану, популярлаштыру һәм дәүләт тарафыннан саклау өлкәсендә вәкаләтле органнар белән килештереп тормышка ашырыла һәм биналар архитектурасы стилендә, шул исәптән урамнар төзелешенең гомуми стиль чишелешендә башкарыла;

21.8. фасадларны буяу штукатур, түбә һәм стукко эшләрен кабул иткәннән соң һәм бина фасадларының төслә паспорты нигезендә үткәрелә;

21.9. ремонттан, үзгәртеп корудан һәм буяудан соң фасадларны кабул итү кабул итү комиссиясә тарафыннан башкарыла.

Биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту

22. Эчтөлөк фасадлар биналар, корылмалар үз эченө ала:

22.1. конструктив элементларны һәм фасадларны, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырекларны, балкон һәм Лоджа коймаларын, кәрнизләрне, подъездларны һәм аерым баскычларны, төшү һәм баскыч коймаларын, витриналарны, декоратив детальләрне һәм башка конструктив элементларны ремонтлау һәм ремонтлау, аларны буяу;

22.2. дренажларның, суүткәргечләрнең һәм сливаларның төзөк хәлдә булуы һәм тотылуын тәэмин итү;

22.3. буыннарны, ярыкларны һәм чокырларны мөһерләү, ябыштыру һәм тегү;

22.4. керү төркемнәрен, отмостокларны, подвал подвалларын торгызу, ремонтлау һәм вакытында чистарту;

22.5. электр яктырту фасадында урнаштырылган тәртипле хәлдә тоту һәм аны караңгылык житкәч кабызу;

22.6. фасад өслекләрен, шул исәптән фасад элементларын, аларның торышына һәм эш шартларына карап, вакытында чистарту һәм юу;

22.7. тәрәзәләрне һәм тәрәзәләрне, билгеләрне һәм күрсәткечләрне вакытында юу;

22.8. язмалардан, рәсемнәрдән, игыланнардан, плакатлардан һәм башка мөгълүмати-басма продукциядән, шулай ук граффитидан чистартылды.

23. Фасад элементлары составына биналар һәм корылмалар керә:

1) приямкалар, подвал бүлмәләренә керү һәм чүп-чар камералары;

2) керү төркемнәре (баскычлар, майданнар, тимер юллар, подъезд өстендә козыреклар, диварлар, ишекләр һ. б.);

3) подвал һәм отмостка;

4) дивар самолетлары;

5) фасадларның чыгыш элементлары (балконнар, лоджия, эркерлар, карнизлар һ. б.);

6) түбәләр, шул исәптән вентиляция һәм төтен торбалары, треллислар, түбәгә чыгу һ. б.;

7) архитектура детальләре һәм тышлау (декоратив-сәнгать бизәлеше элементлары, колонналар, пиластерлар, розеткалар, капительләр, фризлар, билбаулар һ. б.);

8) функция кертәп, дренаж торбалары;

9) парапет һәм тәрәзә фехтовкалау, треллис;

10) Тәрәзәләр, балконнар, билбаулар, цоколь чыгышлары, кырлар һ. б. металл бизәкләү эшләре.;

11) асылмалы металл корылмалар (флаг тоткычлар, якорлар, янгын баскычлары, вентиляция жиһазлары һ. б.);

12) панельләр һәм блоклар арасындагы горизонталь һәм Вертикаль тегүләр (зур панель һәм зур блоклы биналарның фасадлары);

13) пыяла, рамнар, балкон ишекләре;

14) биналар янындагы стационар коймалар.

24. Милекчеләр, биналарның, корылмаларның, корылмаларның башка хокуклы ияләре, аларга тиешле вазыйфалар йөкләнгән бүтән затлар:

24.1. кирәк булганда, методика буенча махсус техника һәм юу кулланып, фасадларны чистарталар һәм юалар;

24.2. кирәк булганда, елына ким дигәндә ике тапкыр, язда (жылыту системалары өзелгәннән соң) һәм көздә (жылыту сезоны башланганчы), тәрәзәләрнең, балкон һәм лоджий ишекләренең эчке һәм тышкы өслекләрен, подъездларда керү ишекләрен чистарталар һәм юалар;

24.3. фасадның торышын исәпкә алып, 5-6 ел чамасы вакыт узу белән, ағымдагы ремонт ясала;

24.4. фасадның аерым элементларына (нигез, подъезд, баскыч, баскыч, приямка, керү ишекләре, капка, цоколь тәрәзәләре, балкон һәм лоджий, су агып төшү, сызыклы ачышлар һәм башка конструктив элементлар) ярдәмче ремонт ясыйлар.

Ярдәмче ремонт өч елга ким дигәндә бер тапкыр үткәрелә. Конструкция элементлары һәм фасад бизәлеше нормаль тузган саен яисә аларның кинәт зыян күргән (авария, табигый бәла-казалар, янгын һ. б.) әлеге хәлләр туктатылган көннән ике ай эчендә торгызылырга тиеш;

24.5. фасад конструкцияләре жиимерелү куркынычы булган очракта сакчылык-кисәтү чараларын (киртәләрне, сеткаларны урнаштыру, элементның жиимерелә торган өлешен сүтү һ. б.) башкаралар;

24.6. тышкы мәгълүматны (билге) урнаштыру чарасын сүтәләр мондый билге кулланылмаган очракта (арендатор (субарендатор), бинаның фасады үзгәртелгән.

25. Фасадларны эксплуатацияләгәндә рөхсәт ителми:

25.1. биналарның һәм корылмаларның фасадлары диварларының өслегенә зыян китерү (пычрату): тамгалау, масштаблау, ярыклар, Аерылган штукатурка, тышлау, кирпич кладкасына зыян китерү, тимер-бетон корылмаларның саклагыч катламы отряды һ. б.;

25.2. биналарның һәм корылмаларның архитектур һәм сәнгать-скульптура детальләре: колонналар, пиләстәрлар, капительләр, фризлар, тартгалар, барельефлар, суык бизәнү әйберләре, бизәкләр, Мозаика, сәнгать картиналары һ. б. зыян (аларның булуы проект документлары белән каралган очракларда).;

25.3. панельара буыннарның мөһерләнүен бозу;

25.4. штукатурка, штукатурка, подвал өлешенең төсле катламы, фасадлар, биналар яки корылмалар, шул исәптән тәрәзә, Керү эремчәкләре дизайнының эшләмәве;

25.5. балкон, лоджий, эркер, тамбур, кәрниз, козырек һ. б. фасадларның чыгыш элементларына зыян китерү (пычрату).;

25.6. балкон, лоджий, парапет һ. б. коймаларны жиимерү (булмау, пычрату).;

25.7. фасадны һәм аның элементларын төсә белән аерылып торган материаллар белән бизәү һәм буяу әлеге бина өчен билгеләнгән проект колер паспорты белән корылма;

25.8. проспект, урам, тыкрык, майдан атамаларын, бина номерларын, корылма номерларын, вәкаләтле орган белән килешмичә корпус номерларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү;

25.9. фасадта һәм (яки) бинаның түбәсендә, флаг тотучыларның корылмаларында, вәкаләтле орган белән килешенгән проект булмаса, флагштоктарны урнаштыру һәм эксплуатацияләү;

25.9(1). вәкаләтле орган белән килештерелгән паспортсыз тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларын бинаның фасадында һәм (яки) түбәсендә урнаштыру һәм эксплуатацияләү, учреждение такталарыннан, режимлы табличкалардан тыш;

25.9(2). ясалма яшелләндерү куллану;

25.10. яңа архитектура детальләрен бетерү, алыштыру яки урнаштыру, яңа ачышларны урнаштыру яки ябу, тәрәзә формаларын үзгәртү, яңа балконнар һәм лоджалар, эркерлар, балконнар арасында төзелеш, билгеләнгән тәртиптә рөхсәт алмыйча, төзелеш;

25.11. профнастил, сайдинг, металлопрофильләр, металл битләр һәм башка шундый материалларны биналарның, корылмаларның фасадларын тышлау өчен (күпфатирлы йортларның балконнарын, производство, склад, индивидуаль торак

төзелешен исәпкә алмаганда), гомуми файдаланудагы территориядә фасадлар чыга торган биналар, корылмалар өчен (шул исәптән майдан, урамнар, юллар, юллар, биналар, корылмалар, корылмалар өчен) куллану мәдәни мирас объектларыннан тыш, яр буйлары, гомуми файдаланудагы су объектлары, скверлар, бульварлар);

25.12. буяу фасадлары кадәр торгызу разрушенных яки поврежденных архитектура детальләрен;

25.13. фасадларның өлешчә бетүе (биналарның беренче катларында тулы төс);

25.14. төсләр чишелешенә, рәсемнең, бәйләүче калыңлыкның һәм фасад җиһазларының башка элементларының, шул исәптән тәрәзә һәм витриналар, ишекләр, балконнар һәм лоджияләренә гомуми архитектур чишелешенә туры килми торган үзенчәлекле үзгәрешә;

25.15. декоратив чишелешләрен һәм тышкы кыяфәтен бозган бина һәм корылмаларның өстәмә элементлары һәм фасадлары белән булган визорларны һәм абзарларны җиһазлау;

25.15(1). Фриз җайланмасы, фасадны конструкциягә (каркас, фасад, диварлар) тоташтырылган күренеп торган тоташтыргыч элементлар белән бизәү, шулай ук төс буенча Фриз, козырек, бизәк төсә белән туры килми торган тоташтыру;

25.16. гомуми файдаланудагы территорияләрдән чыга торган һәм карала торган фасадлар булган биналарга һәм корылмаларга суык металл сөлгеләр урнаштыру, фасадның архитектура карары, фасадтагы башка подъездларның характеры һәм төс карарына туры килми торган ишек тутыру урнаштыру;

25.17. фасад яссылыгына карата ишек блогының урнашу урынын үзгәртү;

25.18. тәрәзә белән ишек тартмасы һәм ачылу арасындагы тегүләренә Начар чишелешә фасадның тышкы кыяфәтен боза;

25.19. ачыклыкны очраклы үзгәртү, буяу һәм декоратив пыяла өслек пленкалары белән каплау, пыяла блоklar белән алыштыру;

25.20. фасад элементларын, түбәләренә, биналар һәм корылмаларны (төтен юлларын, вентиляция, телевидение һәм радионы коллектив кабул итү системалары антенналарын, чыбык үткәргечле радиотапшырулар челтәрләре стойкаларын, фронтоннар, козыреклар, ишекләр, тәрәзәләр, парпетлар, янгынга каршы баскычлар, җир элементлары һ. б.) асылмалы элемент линияләрен беркетү һәм һава-кабель кичүләре;

25.21. тиешле рөхсәтсез балкон, лоджий үзгәрешләрен җитештерү, балконнарның тышкы ягынан келәмнәр, киём-салым, кер юу, урамга чыккан биналарның төп фасад тәрәзәләрен асып кую, шулай ук аларны төрле көнкүреш әйберләре белән туплау;

25.22. архитектура детальләренә, декор элементларына, кыйммәтле архитектура бизәкле өслекләргә тышкы кондиционерларны һәм антенналарны урнаштыру, шулай ук архитектура өслекләрен бозуга китерә торган беркетү;

25.23. фасадның декоратив, архитектура һәм сәнгать элементларын керү төркемә элементлары, керү төркемнәрен урнаштырганда яңа бизәк һәм реклама белән ябу;

25.24. аларны киләчәктә афишаларны, игъланнарны, плакатларны һәм башка мәгълүмати-басма продукцияне фасадларда, тәрәзәләрдә (шул исәптән тәрәзәнең эчке ягында), биналарның һәм корылмаларның (шул исәптән ишек өслегенә эчке ягында һәм ишек төбөндә), асып кую һәм ябыштыру;

25.25. фасадларның архитектур, төсле чишелешен, биналарның һәм корылмаларның декоратив-сәнгать бизәлешен үзгәртү, бу биналарның милекчеләренә, корылмаларның, күпфатирлы йорттагы биналарның милекчеләренә ризалыгын алмыйча;

25.26. ачык кондиционерны урнаштыру:

- кондиционерның тышкы һәм эчке блогын тоташтыручы чыбык урыннан ераклыкта;

- үзәкләштерелгән конденсация юк.26. Размещение антенно-фидерных устройств, радиорелейных станций, приемо-передающего радиооборудования, антенн спутникового и эфирного телевидения не допускается:

26.1. төп фасадларда;

26.2. брандмауэрларда, ишегалды һәм ян фасадларда;

26.3. биналарның һәм корылмаларның (манараларда, гөмбәзләрдә), парапетларда, түбә коймаларында, вентиляция торбаларында силуэт төгәлләнүендә;

26.4. фасадның почмак өлешендә;

26.5. балкон, лоджий коймаларында.

27. Тышкы күзәтүдәге видеокамералар пәрделәр, козыреклар, балконнар, эркерлар астында, фасад участкаларында, архитектура детальләреннән, декордан, бизәкләүнең кыйммәтле элементлары астында урнаштырыла.

Тышкы күзәтү видеокамераларын колонналарда, фронтонарда, кәрнизләрдә, пиластраларда, порталларда, козырекларда, балконнар цоколында урнаштыру рөхсәт ителми.

28. Кертү:

28.1. подъездларга кергәндә мәгълүмат стендларын урнаштыру;

28.2. проект карары нигезендә биналарның түбәсендә эфир телевидениесен кабул итү системаларының антенналарын һәм кабельләрен урнаштыру;

Күрсәткечләр

29. Биналарның, корылмаларның фасадлары күрсәткечләр белән жиһазландырылырга тиеш.

30. Урамнар исемнәре һәм йорт номерлары булган күрсәткечләр өлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән урыннарда һәм башкаруда Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә дә урнаштырыла..

31. Урамнарның исем күрсәткечләре һәм йортларның номерлары фасадларда урыннарда урнаштырыла:

- 2,5 м биеклектә һәм жир өслегеннән 5,0 м артык булмаган биеклектә;

- фасадның тышкы почмагынан 1,0 м артык түгел;

-тәрәзәләр, архитектура детальләре һәм декоратив-сәнгать бизәлеше ябылмый һәм капланмый;

- ачык яктырту ысулын кулланмыйча;

- фасадның архитектура үзенчәлекләрен исәпкә алып;

- төп һәм ян фасадта - фасадның уң ягында, өлеге Кагыйдәләр белән каралган очраклардан тыш;

- ишегалды фасадында-квартал эчендә йөрү ягынан;

- бер яклы транспорт хәрәкәте булган урамнарда-фасад ягында, транспорт хәрәкәте юнәлеше буенча якындагы;

- фасад озынлыгы 100 м дан артык булганда-фасадның сул почмагында дублирование белән;

- сәнгать предприятиеләре коймаларында һәм корпусларында-төп подъездның уң ягында;

- бердәм горизонталь һәм Вертикаль күчәрне исәпкә алып.

32. Аерым торучы күрсәткечләр (стелалар)урнаштырылырга тиеш түгел:

- нейтраль булмаган төсләрдә (соры, кара, коңгырт яки башка кара төсләр) һәм (яки) табигый (охшатучы табигый) материалларда түгел;

- биекlege 6,0 мнан артык;
  - нигез кермичә;
  - урнаштыру тротуарның норматив киңлеген, шулай ук автомобильләрне кую һәм туктату өчен билгеләнгән юлларда тарайтуга китерсә;
  - күмелгән нигезләре жир кишәрлеге чикләрендә проектта каралган агач көүсәләреннән 5,0 м якынарак булган урыннарда яшел үсентеләр (агачлар, куаклар) урынына;
  - профнастил, тукылган материаллар ясаганда, ачык монтажлау ысулларын куллану;
  - мәгълүмат кырында фотога төшү белән;
  - машина кую урыннары саны турындагы мәгълүматтан кала, мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын кулланып.
33. Подъезд һәм фатир номерлары күрсәткечләре ишек төбөндә яки ишек ямагын тутыру импостында (горизонталь табличкада) яки 2,0-2,5 м биеклектәге ишек төбөнәң уң ягында урнаштырыла.
34. Янгы гидрантларының, полигонометрик билгеләрнең урнашу күрсәткечләре, геодезик билгеләрнең урнашу күрсәткечләре суүткәргеч һәм канализация челтәрләренең магистральләре һәм коелары, магистральләре нигезләренә урнаштырыла.
35. Янгы гидрантлары урнашу күрсәткечләрен, полигонометрик билгеләрен, урам атамалары янәшәсендә геодезик билгеләрне, йортларның номерларын, шулай ук архитектура детальләрен, декоратив-сәнгать эшләнмәләрен, пыяла, капка, ишекләрне урнаштыру рәхсәт ителми.
36. Күрсәткечләренә чисталыкта һәм төзек хәлдә тотарга кирәк.

Керү төркемнәре (төеннәр)

37. Биналарның, корылмаларның керү төркемнәрен яктырту жиһазлары, өслекләренә бәйләү элементлары (баскычлар һ.б.), инвалидларны һәм хәрәкәтә чикләнгән халык төркемнәрен күчерү өчен җайланмалар һәм җайланмалар (пандуслар, тимер юллар һ. б.), чүп савыты белән жиһазландырырга кирәк.
- Пандус горизонталь трюкларсыз өслекнең тупас текстурасы белән тайгак булмаган материалдан эшләнәргә тиеш. Койма конструкцияләре булмаган очракта 75 мм биеклектәге койма һәм тоткыч каралган. Чик пандусының кыры 1:12 кабул ителә.
- Пандусны яисә аның озынлыгы 9 метрдан артыграк булганда, һәр 9 метрдан кимрәк булмаган күләмдә 1,5 x 1,5 м зурлыктагы горизонталь майданчыкларны күздә тотарга киңәш ителә. төшү тәмамлангач, горизонталь майданчыкларда дренаж җайланмаларын проектларга кирәк. Пандусның башында һәм ахырында горизонталь юл участоклары тирә-юньдәге өслекләрдән текстурасы һәм төсе белән аерылып торырга тиеш.
- Баскычның яки пандусның ике ягы буенча дивардан 40 мм ераклыкта торган 800-920 мм түгәрәк яки турыпочмаклы кисемтә биеклегендә тоткычлар карала. баскычларның киңлеге 2,5 м һәм аннан да күбрәк булганда, бүлү тоткычлары карала. Тоткычларның озынлыгы һәр ягында пандус яки баскыч озынлыгынан ким дигәндә 0,3 м. тоткыч дизайннары кулның металл белән кагылуын булдырмау тиеш.
38. Керү төркемнәрен проектлаганда, эксплуатацияләгәндә, биналарның, корылмаларның фасадларын яңарту, үзгәртү рәхсәт ителми:
- 38.1. фасадның декоратив, архитектура һәм сәнгать элементларын керү төркеме элементлары, яңа бетү һәм реклама белән ябу;
- 38.2. подвалга һәм цоколь катына керү юлларын урнаштыру, идән дәрәжәсе

гомуми файдаланудагы территориядә чыга торган фасадларда жир дәрәжәсеннән 1,2 метрдан югарырак урнашкан биналарда;

38.3. жәяүлеләр хәрәкәтенә комачаулы торган төп элементлар (баганалар, стоеклар һ. б.) төзелеше;

38.4. ике һәм аннан күбрәк керем урнаштыру (булганнарын исәпкә алып) проект документларын эшләмичә, бинаның бөтен фасадының комплекслы карарын исәпкә алып;

38.5. урам-юл челтәре тротуарлары зонасында жиңел конструкцияләрдән керү төркеме элементларының (баскычлар, пандуслар, подъезд, яшелләндерү) минималь норматив тротуар киңлеге булган тротуарлар зонасында урнашу;

38.6. кызыл линияләрдән читтә жиңел корылмалардан керү төркемнәрен урнаштыру 1,5 м дан артык;

38.7. күпфатирлы йортта бина милекчеләренең ризалыгын алмыйча күпфатирлы йортка керү төркемен урнаштыру;

38.8. торак милекчәсе рөхсәтен алмыйча керү төркемен урнаштыру өчен балкон куллану;

38.9. күпфатирлы йортларда урнашкан торак булмаган биналарның керү төркемнәрен үз белдекләре белән урнаштыру, вәкаләтле орган белән килешмичә генә.

Түбә

39. Биналарның, корылмаларның түбәсе, су үткөрү системасы элементлары, төтен һәм вентиляция системаларының башлыклары төзек хәлдә тотылырга һәм һава шартларында йортларда яшәүчеләр һәм жәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

40. Кыш көне милекчеләр һәм биналарның башка хокуклы ияләре, шулай ук идарәче оешмалар тарафыннан күпфатирлы йортлар белән идарә иткәндә түбәләргә кардан, боз сөңгеләреннән һәм боз сөңгеләреннән вакытында чистарту оештырылырга тиеш. Жәяүлеләр зоналарына караган якларда түбәләргә кардан чистарту участкаларны коймалау һәм барлык кирәкле чаралар күрү белән һәм тәүлекнең якты вакытында гына башкарылырга тиеш. Калган түбә нурларынан кар, шулай ук яссы түбәләргә эчке ишегалды территорияләрендә чыгарылырга тиеш. Түбәдән жәяүлеләр юлына ташландык кар һәм боз тиз арада чистартылырга тиеш.

41. Кар һәм боз сөңгеләрен түгү, боз сөңгеләрен чабу, түбәгә ремонт һәм башка эшләр башкару вакытында агачлар һәм куаклар, электр белән тәэмин итү һава линияләрен, яктырту һәм элемтә линияләрен, юл билгеләрен, юл светофорларын, юл коймаларын һәм житәкче жайланмаларны, декоратив бизәкләү һәм биналарның инженер элементларын саклауны тәэмин итүче чаралар күрелергә тиеш. Бу элементлар бозылган очракта, алар түбәне чистарткан һәм зыян китергән кеше хисабына торгызылырга тиеш.

42. Биналарның, корылмаларның түбәләрендә суны турыдан-туры жәяүлеләргә һәм жәяүлеләр зоналарына эләкми торган суүткәргеч булырга тиеш. Чокырлар, функцияләр, дренажлар өзәлмәс булырга тиеш һәм жыелган су күләмен үткөрү өчен эшләнгән. Жәяүле зоналары булган биналар ягына чыккан сулыклар жәяүлеләр өчен юллардан читкә чыгарылырга тиеш.

43. Рөхсәт ителми:

43.1. түбәдә түбә (көрәк, скрепка, лома), төзелеш материаллары, ремонт калдыклары, кулланылмый торган механизмнар һәм башка предметларны эксплуатацияләү өчен билгеләнгән биналар, корылмалар туплау;

43.2. боз, кар һәм чүп-чар биналарын түбәдән суүткәргеч торбалар функциясенә агызу.

Жир кишәрлекләрән тоту

44. ТР Жир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгында дәүләт хезмәткәрләрен аттестацияләү буенча комиссия утырышы булды:

- 44.1. көн саен чүп-чар, яфрак, кар һәм боздан (боз)чистарту;
- 44.2. юлларның, күперләренң, урамнарның, тротуарларның, юлларның, жәяүлеләр территорияләренң бозлавыкка каршы материалларын эшкәртү;
- 44.3. кар бөртеге һәм сөртү;
- 44.4. кар һәм боз (кар-боз берәмлекләре);
- 44.5. контейнер майданчыкларын, барлык төр калдыклар өчен контейнерларны, чүп савытларын, эскәмияләрне, кече архитектура формаларын һәм башкаларны урнаштыру һәм техник яктан тәзекләндерү;
- 44.6. чүп-чарны кабул итү камераларын, контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыкларын чистарту, юу һәм дезинфекцияләү;
- 44.7. яңгыр һәм эретелгән су агызу;
- 44.8. каты көнкүреш, зур һәм башка калдыкларны жыю һәм чыгару;
- 44.9. тузан жыюны һәм һаваны дымландыруны киметү өчен территорияне сугару;
- 44.10. яшел майданнарны саклау һәм алар турында кайгырту;
- 44.11. коммуналь билгеләнештәге объектлар, инженерлык коммуникацияләре (корылмалар), юллар, тимер юллар, күперләр, жәяүлеләр өчен кичүләр тәзегәннән соң тәзекләндерүнең бозылган элементларын торгызу, реставрацияләү, археология һәм башка жир эшләре үткөрү;
- 44.12. смотр һәм яңгыр кабул итү коеларын (яңгыр канализациясе), гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә жир асты коммуникацияләре (корылмалары) коеларын карап тоту;
- 44.13. жир кишәрлекләрен киртәләрне тоту, шул исәптән жиңмерелгән (сүтелгән, сүтелә торган) биналарны, рөхсәтсез урыннарда калдыклар ташлау мөмкинлеген булдырмый торган корылмаларны урнаштыру һәм тоту, шулай ук аларны пычрактан, кардан һәм мәгълүмати-басма продукциядән үз вакытында чистартуны тәэмин итү.
- 44.14. физик затлар, шул исәптән хосусый эшмәкәрләр һәм юридик затлар тарафыннан, әлеге үсемлекне үз милкәндәге жир кишәрлекләрендә табып, аренда хокукында яисә башка төр әйбер хокукында рәсмиләштерелгәндә, Наратлык балтыргычын юк итү чараларын оештыру.

Юлларны карап тоту

45. Юлларны тоту муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча бу төр эшләренә үткөрү конкурсында жиңгән махсус оешмалар тарафыннан башкарыла.

46. Юлларны карап тоту үз эченә ала:

- 1) юлларны, тротуарларны, ясалма юл корылмаларын, квартал эчендәге юлларны ремонтлау;
- 2) тротуарлардан (жәяүлеләр зоналарыннан, юллардан) пычрак, чүп-чар, кар һәм боз (боз) һәм юлларның машиналар йөрү өлешеннән, ясалма юл корылмаларыннан жыештыру;
- 3) roadл өслеген юу һәм сугару;
- 4) газоннарны һәм яшел майданнарны карау;
- 5) тышкы яктырту баганаларын һәм жәмәгать һәм тимер юл транспортының контакт челтәрен ремонтлау;
- 6) кечкенә архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;
- 7) ясалма юл корылмалары составына керүче Күзәтү һәм яңгыр кабул итү

коеларын, тау чокырларын һәм ачык подносларны урнаштыру, ремонтлау һәм чистарту;

8) коймаларны, коймаларны, турникетларны, кече архитектура формаларын урнаштыру, ремонтлау һәм ел саен буяу;

47. Юл өслекләрен саклау максатында рөхсәт ителми:

47.1. йөк белән йөк ташу;

47.2. рельс, бүрәнәләр, тимер балкышлар, торбалар, кирпеч, башка авыр әйбәрләр урамнарында йөкләү-бушату эшләре вакытында ташлау һәм аларны складлау;

47.3. каты өслекле авыл жирлеге урамнары буйлап трасса йөрешендәге машиналар арасы;

47.4. квартал эчендәге жәяүлеләр сукмакларында, тротуарларда зур йөк ташу транспортының хәрәкәте һәм тукталышы;

47.5. машина юлында һәм тротуарларда төзелеш материалларын һәм төзелеш калдыкларын ташлау һәм (яки) склад.

Индивидуаль торак йортларны карап тоту һәм территорияне төзекләндерү

48. Шәхси торак йортларның милекчеләре (яки) яллаучылары (алга таба - торак йортларның хужалары), законда яки шартнамәдә башкача каралмаган булса:

48.1. торак йорт фасадларының, коймаларның (коймаларның), шулай ук йорт чикләрендәге башка корылмаларның тиешле торышын тәэмин итәләр, аларны ремонтлау һәм буяу вакытында ясылар;

48.2. торак йортта урамның атамасы һәм йорт номерлары булуын тәэмин итәләр һәм аны төзек хәлдә тоталар;

48.3. йорт хужасы территориясен тәртиптә тоталар һәм тирә территориянең тиешле санитар торышын тәэмин итәләр;

48.4. өй чикләрендәге яшел үсентеләрне тәртиптә тоталар, куакларны һәм агачларны санитар рәвештә кисәләр, газүткәргечләрнең саклау зонасында агачлар, кабель һәм һава линияләре һәм башка инженерлык челтәрләре утыртуга юл куймыйлар;

48.5. чокырларны һәм торбаларны су агызу өчен чистарталар, язгы чорда эрегән сулар узарга мөмкинлек бирәләр;

48.6. якин-тирә территориядән чистартылган кар шулай итеп транспорт, инженерлык коммуникацияләренә һәм корылмаларына керү, жәяүлеләр узу һәм яшел үсентеләр саклансын өчен саклана;

48.7. вәкаләтле орган белән йорт хужалыгын коймалауның биеклеген, тышкы кыяфәтен һәм төс карарын килештерәләр;

48.8. үзәкләштерелгән канализация булмаганда бирелгән жир участогы чикләрендә жирле канализация, юыну чокыры, бәдрәф санитар нормалар нигезендә жиһазландыралар, аларны даими чистартып, дезинфекцияләп торалар;

48.9. якин-тирә территориядә үлән кисү житештерү.

48.10. билгеләнгән тәртип нигезендә каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны вакытында жыюны һәм чыгаруны тәэмин итәләр.

49. Шәхси торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

49.1. фехтовкалау чит илләрдә йорт;

49.2. яфракларны, йорт хужалыкларында һәм аның янәшәсендәге территорияләрдә теләсә нинди калдыкларны һәм чүп-чарны яндырырга;

49.3. күмер, тара, утын, зур калдыклар, йорт территориясә артында төзелеш материаллары туплау;

49.4. йорт хужасы территориясә артында транспорт чараларын юыгыз;

- 49.5. ишегалды корылмалары төзөргә, йорт территориясе артында чокырлар куярга;
- 49.6. әлеге территориянең урам юлларында махсус транспорт һәм урып-жыю техникасына керүне кыенлаштыра торган яисә комачаулый торган коймалар урнаштырырга;
- 49.7. территорияне төзөкләндерү элементларын жимерү һәм бозу;
- 49.8. йорт хужасы территориясе артында комплектланган (хаталы) машинаны саклагыз;
- 49.9. тирә-юньне теләсә нинди калдыклар белән пычрату.

Техник элемент чараларының эчтәлеге

50. Биналарны инженерлык-техник яктан тәэмин итү өчен билгеләнгән элемент, телевидение, радио, Интернет һәм башка шундый челтәр линияләрен урнаштыру Жир асты юлы белән башкарыла (траншеяларда, каналларда, тоннельләрдә).

51. Тышкы коммуникацияләрне биналарга башка ысул белән (һава, жир өсте) үткөрү, эксплуатацияләүче оешмаларның тиешле техник шартларын алу шарты белән, аларны жир астына урнаштыра алмаган очракта гына рөхсәт ителә.

52. Асылмалы элемент линияләрен һәм һава-кабель кичүләрен беркетү сыйфатында файдаланырга ярамай:

52.1. жәмәгать һәм тимер юл транспортының контакт челтәрләрен һәм ачык яктырту баганаларын һәм элементларын асып кую;

52.2. автомобиль юлларын урнаштыру элементлары: юл киртәләре, светофор, юл билгеләре урнаштыру өчен эшләнгән элементлар һәм корылмалар;

52.3. фасадлар, түбәләр, биналар һәм корылмалар элементлары (мичләр, вентиляция, телевидение һәм радио кабул итү системалары антенналары, фронтоннар, козыреклар, ишекләр, тәрәзәләр).

53. Рөхсәт ителми:

53.1. элемент кабельләрен бер бинадан икенчесенә һава юлы белән салганда юлларны кичү;

53.2. кабель запасларын дистрибьютор шкафыннан читтә урнаштырыгыз;

53.3. законнар белән билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проект карары булмаганда, биналарның түбәсендә антенналар, жиһазлар һәм элемент кабельләрен урнаштыру.

54. Милекчеләр (хужалар) техник элемент чараларын (кабельләрне беркетү элементларын, кабельләрне бүлү һәм кушылу шкафларын һ.б.) үз эченә ала, шулай ук алар ярдәмендә тоташтырыла торган техник җайланмаларны тиешле хәлдә (шартлауларга һәм/яки изоляция тышчасына юл куймыйча, буяуларның булмавы, коррозия һәм/яки механик зыян булмау, чыбыкларның чыбыклары һәм/яки аларны яктырту һәм линия баганаларына әйләндерү тапшырулар).

Тышкы яктырту объектларын (чараларын) тоту

55. Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кашыклар, терәкләр, чыбыклар, кабельләр, электр чыганаclarы (шул исәптән жыю, туклану пунктлары, идарә тартмалары) керә.

56. Урамнар, юллар, майданнар, жәяүлеләр тротуарлары, торак кварталлар, ишегаллары, предприятие, учреждение, оешма территорияләре, шулай ук урамнар һәм йорт номерлары күрсәткечләре, юл билгеләре һәм күрсәткечләр, тышкы мәгълүмат чаралары һәм витриналар тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

Урамнарны, юлларны, майданнарны, микрорайон территорияләрен яктырту кичке караңгылыкта табигый яктылык дәрәжәсе 20 ллга кадәр кимегәндә, ә сүндөрү - иртәнге караңгылыкта 10 лк га кадәр күтәрелгәндә башкарыла.

Торак йортларның подъездларын тышкы яктырту җайланмаларын, урамнарның атамаларын һәм йортларның номерларын, шулай ук Архитектур яктырту системаларын, тышкы мәгълүмат чараларын кабызу һәм сүндөрү урамнарның тышкы яктыртылуы режимында башкарыла.

57. Терекөмешле сафтан чыккан газ-разрядлы лампалар шушы максатлар өчен махсус бүлеп бирелгән биналарда сакланырга һәм утильләштерү өчен махсус предприятиеләргә чыгарылырга тиеш.

Өлеге төр лампаларны чүплекләргә, чүп эшкәртү заводларына чыгарырга ярамай.

58. Металл терәкләр, кронштейннар һәм башка ачык яктырту җайланмалары элементлары чиста булырга тиеш, ролл, коррозия чыганаclarы юк һәм милекчеләр (хужалар, кулланучылар) кирәк булганда, ләкин ким дигәндә өч елга бер тапкыр буялырга тиеш һәм төзек хәлдә тотылырга тиеш.

59. Муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча бу төр эшләрне үткәргүгә конкурста җиңгән вәкаләтле орган яки махсуслаштырылган оешма урам һәм йорт яны утларын карап тотуны һәм ремонтлауны гамәлгә ашыра.

Торак йортларның файдалануга тапшырыла торган бүлү җайланмаларына тоташтырылган йорт яны утларын карап тотуны һәм ремонтлауны идарәче оешмалар башкара.

60. Тыштан яктырту җайланмаларын, чыбык өзелү, терәкләргә зыян килү, изоляторларны эксплуатацияләү рөхсәт ителми.

Электр чыбыкларының өзелүе яки терәкнең зарарлануы белән бәйле ачык яктырту җайланмаларының эшендәге бозулар ачыкланганнан соң тиз арада бетерелергә тиеш.

61. Чыбыкларны һәм кабельләрне тышкы яктырту челтәрләренә һәм җайланмаларына тоташтыру рөхсәт ителми.

62. Тышкы яктырту объектлары милекчеләре (хужалары) яисә тышкы яктырту чаралары белән җиһазландырылган объектлар, шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмалар:

62.1. урамнарны, юлларны, терәк һәм яктырткычларның сыйфатын, яктырту җайланмаларын тиешенчә яктыртуны күзәтәләр, бозылганда яки зыян күргәндә вакытында ремонт ясыйлар;

62.2. яктыртуны, шул исәптән архитектур яктыртуны һәм билгеләнгән тәртип нигезендә тышкы мәгълүмат чараларын яктыртуны кабызуны һәм сүндөрүне тәэмин итәләр;

62.3. урнаштыру, тоту, урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен һәм рәсмиләштерү;

62.4. тышкы яктырткычларны вакытында алыштыралар.

Аерым яктырткычларның ялтыравыкны торгызу вакыты хаталар ачыкланганнан яки тиешле хәбәр кәргәннән соң 10 тәүлектән артмаска тиеш.

Кечкенә архитектура формаларының эчтәлегә

63. Кече архитектура формаларына декоратив-сәнгать бизәлеше (скульптура, аерым торучы инсталляцияләр, стрит-арт) элементлары, аерым торучы күрсәткечләр (Стеллар), мобиль һәм вертикаль яшелләндерү өчен җайланмалар, су җайланмалары, муниципаль җиһаз, авыл җирлеге территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник җиһазлар керә.

64. Кече архитектура формаларын тоту җир кишәрлекләренә хокук

бирүчеләр тарафыннан бирелгән жир участкалары чикләрендә, гомуми файдаланудагы территорияләрдә-вәкаләтле орган белән муниципаль заказны урнаштыру нәтижеләре буенча әлеге төр эшләргә үткөрүгә конкурс откан оешма белән шартнамә нигезендә тәэмин ителә.

65. Кечкенә архитектура формалары хужалары:

65.1. кече архитектура формаларын чиста һәм төзек хәлдә тоталар;

65.2. язгы чорда кече архитектура формаларын планлы тикшереләр, аларны иске буядан, даттан, юнудан, буядан, шулай ук ватылган элементларны алмаштыралар;

65.3. кышкы чорда кече архитектура формалары, шулай ук аларга кардан һәм боздан якин килү чистартыла;

65.4. комлыклар шома койма өслеге белән жиһазландырыла, сандугачларда комны елына ким дигәндә бер тапкыр алыштыралар;

65.5. балалар, спорт, хужалык майданчыклары һәм ял майданчыкларының конструктив элементларының ныклыгы, ышанычлылыгы һәм куркынычсызлыгы таләпләренә туры килүен күзәтәләр;

65.6. фонтаннар эшләгән чорда су өслеген көн саен чүп-чардан чистартып торалар.

66. Рәхсәт ителми:

66.1. кече архитектура формаларын максатчан файдаланмау (балалар уен майданчыкларында олыларның ял итүе, спорт майданчыкларында кер юу һ. б.);

66.2. кече архитектура формаларында теләсә нинди Мәгълүмати-басма продукцияне асып кую һәм ябыштыру;

66.3. бозу һәм зыян кече архитектура формалары һәм аларның структур элементлары;

66.4. фонтаннарда коену.

Стационар булмаган объектларны карап тоту

67. Стационар булмаган объектларны урнаштыру мондый объектларны муниципаль хокукый актта билгеләнгән тәртиптә урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла.

68. Жир кишәрлеген арендау шартнамәсе беткәч, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан сүтелә, ә жир кишәрлеге бушатыла һәм башлангыч хәлгә китерелә.

69. Тышкы габаритлар буенча ваклап сату объектының максималь гомуми майданы-60 кв. м.

70. Стационар булмаган объектларның милекчесе булган юридик һәм физик затлар:

70.1. аларны ремонтлау һәм буяу. Ремонт тышкы кыяфәтне һәм проект документлары белән билгеләнгән төс карарын саклап башкарылырга тиеш;

70.2. якин-тирә территориядә яшел үсентеләр, газоннар, бордюр ташы, кече архитектура формаларының сакланышын күзәтәләр, әлеге территорияне әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән таләпләр нигезендә тоталар;

70.3. стационар булмаган объектлар янында чүплекләр урнаштыралар, чүп савытларын кирәк булганда көн дәвамында, әмма тәүлегенә кимендә бер тапкыр чистарталар, елга кимендә бер тапкыр чүп савытларын буялар;

70.4. билгеләнгән тәртиптә килештерелгән мондый объектның проекты (паспорты) нигезендә стационар булмаган объектларда тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыралар һәм эксплуатациялиләр.

71. Рәхсәт ителми:

71.1. стационар булмаган объектларга проектлар белән каралмаган

өстәлмәләр, козыреклар, түбәләр һәм башка конструкцияләр төзөргә;

71.2. стационар булмаган объектларга сәүдә - суыту жиһазлары кую;

71.3. стационар булмаган объектларда һәм аларның түбәләрендә тараны, товарларны, детальләренә, башка көнкүреш һәм житештерү характерындагы предметларны туплау, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатларында куллану;

71.4. жиһазлар, калдыклар белән стационар булмаган объектлар арасындагы янгынга каршы өзекләренә каплагыз;

71.5. вестибюльләр һәм метрополитен станцияләре козыреклары астында, биналар аркаларында, газоннарда, майданчыкларда (балалар, ял итү, спорт, транспорт тукталышлары), суүткәргеч һәм канализация челтәрләренә саклау зонасында, торба үткәргечләренә, шулай ук метрополитенның техник корылмаларына кадәр 10 метрдан ким булмаган ераклыкта, вентиляция шахталарына кадәр 25 метрдан кимрәк булган вентиляция шахталарына кадәр стационар булмаган объектларны урнаштырырга торак бина тәрәзәләре, сәүдә предприятиеләре витриналары - 20 м дан кимрәк, агач көүсәләренә кадәр - 3 м дан кимрәк.

Төзелеш эшләрен житештерү урыннарын карап тоту

72. Төзелеш майданчыкларын һәм алар янәшәсендәге территорияләренә карап тоту, ремонт, төзелеш һәм башка төр эшләренә тәмамлаганнан соң төзекләндерүне торгызу төзүчегә йөкләнә.

Тәмамланмаган төзелеш объектларын һәм алар янәшәсендәге территорияләренә карап тоту әлеге кагыйдәләр таләпләрен үтәп төзүчегә йөкләнә.

Тәмамланмаган төзелеш объектлары төзелеш челтәрләре белән ябылырга тиеш

73. Башланганчы, шулай ук төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләренә житештерү чорында кирәк:

73.1. төзелеш майданчыгы территориясенә бөтен периметры буенча хокукый актлар таләпләренә туры китереп типлаштырылган койма урнаштырырга;

73.2. гомуми тотрыклылыкны, ныклыкны, ышанычлылыкны, төзелеш майданын койма куркынычсызлыгын тәэмин итү;

73.3. төзелеш майданын коймалауның тиешле техник торышын, аның чисталыгын күзәтеп тору, пычрактан, кардан, боз, Мәгълүмати-басма продукциядән һәм граффитидан вакытында арындыру;

73.4. төзелеш майданчыгы территориясенә кергәндә төзелеш объектынның төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә җавап бирә торган мәгълүмати щитын урнаштырырга һәм аны тиешле хәлдә тотарга;

73.5. җәяүлеләр өчен вакытлыча тротуар жайланмасын тәэмин итегез;

73.6. төзелеш майданы периметры буенча ачык яктырту;

73.7. төзекләндерелгән төзелеш майданчыгына керү юлларын, майданчык эчендәге юлларны һәм транспорт чараларының тәгәрмәчләрен чистарту яки юу пунктларын жиһазландырырга, урамнарның йөрү өлешенә пычрак һәм чүп-чарны чыгармаса мөмкин;

73.8. юлларның һәм юлларның сакланышын тәэмин итүче төзелеш майданчыгына килү юлларында ябык циклның (10 тоннадан артык) йөк автотранспорты хәрәкәте маршрутын килештерергә;

73.9. төзелеш майданында каты көнкүреш, зур габаритлы һәм төзелеш калдыкларын жыю өчен контейнерлар һәм (яки) бункерларның булуын тәэмин итү;

73.10. төзелеш майданыннан каты көнкүреш, зур габаритлы һәм төзелеш калдыкларын билгеләнгән тәртиптә чыгаруны оештыруны тәэмин итәргә;

73.11. төзелеш майданчыгы территориясеннән жыелган һәм калдыклары булмаган карны кар эретү станцияләренә яки билгеләнгән тәртиптә килештерелгән махсус урыннарغا чыгаруны тәэмин итәргә;

73.12. эшләргә житештергәндә төзелеш майданының якин-тирә территориясен, аңа керү юлларын һәм пычрак, чүп-чар, кар, боз тротуарларын, ел вакытын (кыш, жәй)исәпкә алып, көн саен жыештыруны тәэмин итәргә;

73.13. эшләр башкарганда гамәлдәге жир асты инженерлык коммуникацияләренә, тышкы яктырту челтәрләренә, яшел үсентеләренә һәм кече архитектура формаларының сакланышын тәэмин итәргә.

74. Төзелеш һәм (яки) ремонт эшләрен башкару чорында әлеге Кагыйдәләрдә күрсәтелгән таләпләргә үтәргә, шулай ук эш башкарганда жимерелгән һәм жимерелгән юл өслекләрен, яшел үсентеләргә, газоннарны, тротуарларны, откосларны, кече архитектура формаларын торгызырга кирәк.

75. Төзелеш материаллары, жиһазлар, автотранспорт һәм күчмә механизмнар, ярдәмче бүлмәләр, эшче һәм хезмәткәрләргә вакытлыча тоту өчен көнкүреш вагоннары, төзелеш калдыкларының транспорт партияләрен вакытлыча саклау һәм туплау урыннары төзелеш майданчыклары чикләрендә төзелешне оештыру проекты нигезендә урнаштырыла.

76. Рәхсәт ителми:

76.1. гражданның шәхси һәм ижтимагый иминлеген тәэмин итүгә бәйлә коткару, авария-торгызу һәм башка кичектергесез эшләрдән тыш, төзелеш, ремонт, төяү-бушату һәм тынлыкны бозу белән бәйлә башка эшләргә торак зонасы янында оештыру һәм үткөрү, 23.00-7.00;

76.2. тиешле рәхсәтсез юллар һәм тротуарларның юл өлешен таркату яки ябу;

76.3. чүп-чарны яндыру һәм төзелеш житештерү калдыкларын утильләштерү;

Авыл жирлегә территориясен бәйрәм (вакыйгалар) бизәү

77. Бәйрәм (вакыйга) авыл жирлегә территориясен дәүләт һәм жирле бәйрәмнәр, истәлекле, мәдәни, спорт вакыйгалары белән бәйлә чаралар үткөрү чорында төзелә.

Бәйрәм (вакыйгалар) бизәлеше, чараларга бәйлә рәвештә, афишалар, панно урнаштыру, декоратив элементлар һәм композицияләр урнаштыру, шулай ук бәйрәм (вакыйгалар) яктырткычлары (яктылык гирляндлары һәм элементлары, сеткалар, күләмле яктылык композицияләре, яктылык проекцияләре һ.б.) урнаштыруны үз эченә ала. Бәйрәм (вакыйга) бизәлешенә конструкцияләре аерым торучы һәм (яки) бина яки корылма фасадындагы конструкцияләр рәвешендә урнаштырылырга мөмкин.

Бәйрәм (вакыйга) бизәлеше элементларын эзерләгәндә һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен жайга салуның техник чараларын төшерергә, зыян китерергә һәм күрү сәләтен киметергә ярамай.

77.1. Аерым торучы конструкцияләргә бәйрәм (вакыйгалар) бизәү рәхсәт ителми:

- фундаментны декоратив рәсмиләштермичә күмү өчен техник мөмкинлек булмаган очракларда;

- гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитар нормаларны һәм кагыйдәләргә исәпкә алып башкарылган территорияне төзекләндерү буенча бинаның проект карары белән нигезләнгән планлаштыру карарын исәпкә алмыйча;

- тротуарның норматив киңлеген тарайтуга китерә торган, шулай ук автомобильләргә кую һәм туктату өчен билгеләнгән юлларда;

- жир участогы иясе рөхсәтен алмыйча;
- күмөлгән нигезләре жир кишәрлеге чикләрендә проектта каралган агач көүсәләреннән 5,0 м якынарак булган урыннарда яшел үсентеләр (агачлар, куаклар) урынына;

- профнастил ясаганда куллану.

77.2. Биналарның, корылмаларның фасадларында бәйрәм (вакыйгалар) бизәлеш конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:

- фасадның архитектур үзгәртүләрен исәпкә алмыйча, архитектура детальләрендә, декор элементларында, кыйммәтле архитектура бизәккә өскәләрдә, шулай ук архитектура өскәләренә зыян китерүче беркеткеч белән;

- бер бинада бердәм Стистика һәм яктырту принциптарын, яктылык агымының төсләрен үтәмичә;

- фасад киңлегенә 1/2 дән артыгы, декоратив рәсмиләштерелмичә, койма конструкцияләрендә, фронтонарда, фризларда, пыяла өстендә, калкан өскәгә рәвешендәге тишекләрдә.

IV. Төзекләндерү эшләре исемлеген һәм аларны башкару вакытын да кертеп, авыл жирлегенә территорияләрен җыештыру тәртібе

Авыл жирлегенә территориясен җыештыру һәм карап тоту буенча гомуми таләпләр

78. Авыл жирлегенә территориясен җыештыру һәм карап тоту гамәлгә ашырыла:

- 1) җәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;

- 2) кышкы чорда-15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.

Өскәгә сроклар һава шартларына карап ТР ММР Башкарма комитеты тарафыннан төзәтмәләр кертергә мөмкин.

79. Авыл жирлегенә территориясен җыештыру үткөрү юлы белән башкарыла:

- 1) авыл жирлегенә территориясен карап тоту, җыештыру буенча системалы эшләр;

- 2) Татарстан Республикасы ММР Башкарма комитетының хокукый актлары нигезендә массакуләм чаралар (өмәләр).

80. Авыл жирлегенә территориясен җәйге чорда җыештыру авыл жирлегенә территориясенә пычануын һәм тузанлылыгын киметү, юу, сугару, сөртү һәм башка эшләрне үткөрү максатыннан башкарыла һәм үз эченә ала:

80.1. ясалма өскәкә территорияләрен сөртү (коры һавада су сиптерү), урам-юл чөлтәре объектларын тузаннан һәм пычрактан юу һәм яңгыр канализациясә белән җиһазландырылган башка ясалма өскәкә территорияләр (23.00 дән 7.00 гә кадәр). Юл өскәкәләрен, мәйданнарны, тротуарларны һәм башка ясалма өскәкә территорияләрен юу каплауның бөтен киңлегенә җитештерелә;

80.2. буран дренажын чистарту;

80.3. барлык территориядән чүп җыю;

80.4. ел саен 1 июньгә кадәр кече архитектура формалары, бакча һәм урам җиһазлары, чүп савытлары, спорт һәм балалар мәйданчыклары, коймалар, бордюрлар буяу;

80.5. гомуми файдаланудагы территорияләрдә (үлән биөккәгә 15 сантиметрдан артык булганда) периодик чабу, чикләнгән файдалану һәм махсус билгеләнештәге территорияләрдән тыш, бер тәүлек эчендә чабылган үләнне җыеп алу;

80.6. яфрак төшү чорында-чүпләнгән яфракларны җыю һәм тәүлегенә бер тапкыр чыгару;

80.7. территорияләрне, шул исәптән сәүдә объектлары, оешмалар һәм предприятиеләр янындагы автотранспорт парковкалары урыннарын җыештыру 8.00 сәгатәтә төгәлләнергә тиеш;

80.8. чүп-чарны юганнан соң чүп-чардан чистарту.

81. Жыелган чүп - чар, смета, яфрак, чабылган үлән, ботаклар куелган таләпләр нигезендә чыгарылырга тиеш.

82. Яфрак яуган чорда территорияләрне җыештыру өчен җаваплы оешмалар урамнар һәм юллар буендагы газоннардан коелган яфракларны җыештыралар һәм чыгаралар.

Агачларның һәм куакларның комль өлешенә яфрак утыру тыела, жылы яратучы үсемлекләрнең изоляцияләнгән очраklarыннан кала.

83. Кышкы чорда гомуми файдаланудагы территорияне чистарту үз эченә ала:

83.1. юл өслекләрен һәм тротуарларны кардан, боз һәм чүп-чардан чистарту;

83.2. тайгаклык яки бозлавык булганда - жәяүлеләр зоналарына ком сибү, баскычлар, юл өслекләрен бозлавыкка каршы материал белән эшкөртү;

83.3. язгы чорда-карны йомшарту һәм кар суларын агызуны оештыру.

84. Авыл җирлеге территориясендә башкарыла торган урып-жыю эшләрнең технологиясе һәм режимнары һава торышына карамастан, Транспорт чараларының һәм жәяүлеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен тәэмин итөргә тиеш.

85. Кышкы чорда жәяүлеләр тротуарларын, җир өсте кичүләрен, баскычларны жыюның үзенчәлекләре:

85.1. жәяүлеләр тротуарлары, җир өсте кичүләре, баскычлар күрсәтелгән корылмаларның жәяүлеләр өлешенә бөтен киңлеге өчен кардан чистартылырга тиеш.

Чистарту вакыты кар беткәннән соң тугыз сәгатәтән артмаска тиеш;

85.2. көчле кар вакытында жәяүлеләр тротуарлары, баскычлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкөртеләргә һәм чистартылырга тиеш;

85.3. бозлавык булганда, бозлавыкка каршы материаллар беренче чиратта баскычлар, аннары тротуарлар белән эшкөртелә.

Бозлавыкка каршы материаллар белән эшкөртү вакыты тайгаклык ачыкланганнан соң дүрт сәгатәтән артмаска тиеш;

85.4. яшел үсентеләр сакланып калган һәм кар эрегән урыннарда калдык-химик реагентлар, ком-тоз катнашмалары белән пычранмаган ишегалларында жәяүлеләр тротуарларын чистартудан алынган буш чиста кар складларга рөхсәт ителә.

86. Авыл җирлеге территориясендә рөхсәт ителми:

86.1. урамнарда, мәйданнарда, Яшел мәйданлы участокларда, скверларда, паркларда, газоннарда, пляжларда һәм башка гомуми файдаланудагы территорияләрдә сорыларга;

86.2. гомуми файдалану территорияләрендә күмү урыннарыннан тыш, гамәлдәге законнар нигезендә билгеләнгән мемориаль күмү корылмаларын (истәлекле Корылмалар, коймалар) билгеләргә;

86.3. бу максатларда каралмаган урыннарда, шул исәптән муниципаль жәмәгать транспорты маршрутларының соңгы пунктларында транспорт чараларын юу, чистарту һәм техник хезмәт күрсәтү;

86.4. биналарны һәм корылмаларны төзекләндерү элементларын, һәйкәлләрне, һәйкәлләрне, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, кече архитектура формаларын һәм башка төзекләндерү элементларын сындырырга һәм бозарга, шулай ук аларны мөстәкыйль рөвештә үзгәртеп корырга, үзгәртеп корырга һәм үзгәртеп корырга;

86.5. жәмәгать транспортын көтү тукталышларында, стеналарда,

баганаларда, коймаларда һәм әлеге максатларда каралмаган башка объектларда язулар, рәсемнәр куярга, информация-басма продукцияне ябыштырырга һәм асарга, граффити куярга;

86.6. складировать һәм сакларга движимое милек читтә чикләрен һәм (яки) фехтовкалау, бирелгән жир участкалары;

86.7. тараны, сәнәгать товарларын һәм башка сәүдә әйберләрен тротуарларда, газоннарда, юлларда урнаштыру һәм складлау;

86.8. билгесез урыннарда кар складлары;

86.9. квартал эчендәге юлларны һәм тротуарларны тимер-бетон блоklar, баганалар, фехтовкалау, шлагбаумнар, Корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру аша үз белдекләре белән каплагыз.

86.10. авыл жирлегә территориясендә, шул исәптән урман, су фонды жирләре, авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләр территориясендә көнкүреш, төзелеш чүп-чары, житештерү калдыклары, тара, агачлар, яфраклар, кар, сыек көнкүреш калдыклары агызылырга тиеш түгел

87. Авыл жирлегә территориясендә калдыklar (чүп, кар, грунт һ.б.) ташланганда, моның өчен билгеләнгән урыннардан читтә шундый хокук бозуларга юл куйган затлар 10 көннән дә артмаган вакыт эчендә ачыкланган бозуларны бетерү буенча чаралар күрә.

88. Рөхсәтсез урыннарда калдыklar урнаштырган затлар үз хисабына әлеге территорияне жыештыру һәм чистарту, ә кирәк булса - жир участогын рекультивацияләү үткәрәләр.

20 тәүлек эчендә рөхсәтсез урында калдыklar урнаштырган зат ачыкланмаган очракта, калдыklarны юк итү һәм санкцияләnmәгән чүплек территорияләрен рекультивацияләү әлеге территорияне жыештыруга жаваплы оешмалар тарафыннан башкарыла (яисә әлеге төр хезмәт күрсәтү Шартнамәдә каралган булса, калдыklarны чыгаруны гамәлгә ашыручы махсус оешма тарафыннан).

89. Билгеләнгән тәртиптә тапшырылмаган һәм муниципаль милектә булган жир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) чүплекләрне бетерү вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын чистарту

90. Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба - юлларны) жыештыру машиналар йөрү өлешен, тротуарларны, парковкаларны (парковка кесәләрен), жәмәгать транспортын көтү тукталышларын, ясалма юл корылмаларын пычрактан, чүп-чардан, кар һәм боздан даими чистарту буенча чаралар комплексын үз эченә ала.

91. Язгы-жәйге чорда юлларны жыештыру юу, су сибү, тузанны бетерү, сөртү һәм башкаларны үз эченә ала.

Көзге-кышкы чорда юлларны жыештыру чүп-чарны, кар һәм бозны, пычракны жыештыруны, юлларга тозлы ком сибүне, тротуарларга коры ком сибүне күздә тоту.

92. Машина йөрү өлешен, күчәр һәм резерв полосаларны, юлларның подшипник зоналарын, юлларны сөртү (алдан дымландырып) көндөз 8.00 дән 21.00 гә кадәр, ә магистральләрне һәм интенсив транспорт хәрәкәте булган урамнарны төнлә 23.00 дән 7.00 гә кадәр алып барыла.

93. Юл йөрү өлешенәң барлык киңлегә, ясалма өслек майданнары, магистральләр, урамнар һәм юллар, ясалма юл корылмалары, аерымланган трамвай юллары төнлә (23.00 дән 7.00 гә кадәр) һәм көндөзгә (7.00 дән 23.00 гә кадәр) башкарыла.

Юл йөрү өлешен юганда су агымы белән смета һәм тротуарларга чүп-чар,

газоннар, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары, биналарның якин-тирәдәге фасадлары, сәүдә объектлары һ. б. бәрәп чыгарга ярамай.

94. Юл буенда урнашкан чүп-чарны чистарту көнгә ким дигәндә бер тапкыр, тукталыш майданчыкларында көнгә ике тапкыр башкарыла.

95. Аерым элементлар буенча юлларны жәйге чистартуға карата таләпләр:

95.1. машина өлеше төрле пычранудан тулысынча чистартылырга һәм бөтен киңлектә юылырга тиеш. Аксаль, көйләү линияләре белән билгеләнгән резерв полосалар ком һәм кечкенә чүп-чардан гел чистартылырга тиеш;

95.2. юл кырлары зур калдыклардан һәм башка чүп-чардан чистартылырга тиеш;

95.3. аеру полосалары ком, пычрак һәм кечкенә чүп-чардан гел чистартылырга тиеш. Көчле диварлар, металл коймалар, юл билгеләре һәм билгеләр елына ким дигәндә ике тапкыр юылырга тиеш.

Газон рәвешендә башкарылган бүлү полосалары чүп-чардан чистартылырга тиеш, үлән каплавының биеклегә 10-15 см дан артмаска тиеш;

95.4. юлларга бүлөп бирелгән полосада үлән катламының биеклегә 10-15 сантиметрдан артмаска тиеш.

96. Кышкы юлларны чистарту таләпләре:

96.1. кышкы чорда юлларны чистарту үз эченә ала:

1) машина йөрү өлешен кардан һәм боздан чистарту, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары, кар сөртү, валларга күчү һәм кар чыгару;

2) машина йөрү өлешен, тротуарларны, кар ява башлаганнан бирле һәм бозлавык барлыкка килгәндә жәмәгать транспортын көтү тукталышларын эшкөртү;

96.2. юллар, тротуарлар, парковкалар (парковка кесәләре) юллардан кар чистарту, жәмәгать транспортын көтү тукталышлары кар катламы урнаштырылганнан бирле даими рәвештә башкарылырга тиеш;

96.3. юлларның машиналар йөрү өлешенән һәм алар янәшәсендәге тротуарлардан чистартылган кар киң урамнарда, майданнарда һәм проспектларда, юл читендәге юлларда - юл читенә, калган урамнарда - юлның плотка өлешенә күчә (йөрү өлешенә киңлегенә карап - урамның бер яисә ике ягыннан) һәм валларга формалаша.

Жәмәгать транспортын көтү, жәяүлеләр кичү урыннарында, яңгыр кабул итү коелары урнашкан урыннарда кар валлары чистартыла: киселештә - чатның киңлегендә, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында - утырту майданының озынлыгында, жәяүлеләр кичү урыннарында - киңлектә, ләкин кимендә 5 метрда, яңгыр кабул итү коелары урнашкан урыннарда - кимендә 1,5 м.

Кар валының киңлегә 2 метрдан артмаска тиеш;

96.4. кар беренче чиратта күперләрдән һәм юлүткәргечләрдән, жәмәгать транспортының маршрут хәрәкәте булган тар урамнардан, пассажир транспорты тукталышларынан һәм жәяүлеләр һәм транспорт чаралары жыела торган башка урыннардан чыгарыла;

96.5. кар яву вакытында юлларның машиналар йөри торган өлешенән кар кар эретү станцияләренә йә билгеләнгән тәртиптә килештерелгән махсус урыннарда чыгарылырга тиеш, ул төмамланганнан соң алты сәгатътән дә соңга калмыйча.

96.6. юлларны жыештырганда тышкы яктырту баганалары, терәк калканнары, идарә шкафлары һәм башка корылмалар, агачлар, куаклар, шулай ук машиналар йөрү өлеше буенда механикаштырылган кар жыештырганда яшел үсентеләрнең сакланышын тәэмин итәргә кирәк.

97. Экстремаль шартларда юлларны жыештыру өчен вәкаләтле орган тарафыннан юлларны жыештыру буенча чаралар комплексын күздә тоткан авария планы әзерләнергә тиеш.

98. Рөхсәт ителми:

98.1. тротуарларга, юллар һәм юллар йөрү өлешенә кар, квартал эчендәге юллардан, ишегалды территорияләреннән, предприятие, оешма территорияләреннән, төзелеш майданчыкларыннан, сәүдә объектларыннан, юл йөрү өлешен җыештыручы зат белән килешү булмаганда шәхси йорт хужалыкларыннан чистартыла торган боз, тротуарларга күчерү яки күчерү;

98.2. техник тоз һәм сыек кальций хлорид кальцийны тротуарларда, жәмәгать транспортын кетү тукталышларында, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка жәяүлеләр зоналарында һәм Яшел майданлы территорияләрдә бозлавыкка каршы реагент итеп кулланырга;

98.3. роторбгыту һәм карның ком-тоз катнашмалары белән пычранган бозны, шулай ук газоннарда, чәчәк түтәлләренә, куаклыктарга һәм башка яшел үсентеләргә күчерү;

98.4. билгеләнгән тәртиптә килештерелмәгән урыннарда карны чыгару һәм туплау;

98.5. кар валларын формалаштыру:

1) бер дәрәжәдә юллар һәм урамнар киселешендә һәм күренү өчпочмагы зонасында тимер юл кичүләре янында;

2) транспорт фехтовкалау яки югары чик белән жиһазландырылган юл участокларында;

3) тротуарларда;

4) якин-тирә территорияләргә керү (ишегаллары, квартал эчендәге юллар һәм территорияләр).

98.6. автотранспортның юлларга көпчәкләре белән грунт һәм пычрак чыгару;

98.7. юлларның пычрануына юл куймый торган башка материал белән капланмаган агачларны, шулай ук төзелеш катнашмаларын һәм эремәләренә (шул исәптән цемент-ком эремәсен, известь, бетон катнашмаларын) юлга түгү мөмкинлеген булдырмыйча, чаралар күрмичә ташу юлга газон полосасы.

Ял итү һәм кешеләр күпләп була торган урыннарны чистарту, санитар тоту һәм төзекләндерү

99. Кешеләрнең ял итү һәм күпләп тору урыннары:

1) майданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, пляжлар, ял итү урыннары оештырылган;

2) актив ял итү урыннары һәм тамаша чаралары - стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә майданчыклары һ. б.;

3) сәүдә объектлары территорияләре (ваклар сату базарлары, сәүдә комплекслары, стационар булмаган ваклар сату чөлтәре объектлары комплекслары), жәмәгать туклануы, социаль-мәдәни, көнкүреш хезмәте күрсәтү;

4) административ һәм иҗтимагый биналар, учреждениеләр янындагы территорияләр.

100. Майданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын һәм башка гомуми файдаланудагы территорияләренә җыештыру:

100.1. майданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын җыештыру 23.00 сәгәттән 8.00 сәгәткә кадәр башкарылырга тиеш. Көндөз патруль җыештыру һәм калдыктар белән тутырылган чүп савытларын һәм чүп җыючыларны чистарту эшләре башкарыла;

100.2. кышкы чорда паркларда, бакчаларда, скверларда, бульварларда, яр буйларында һәм башка ял зоналарында юлларны җыештырганда химик реагентлар булмаган карны алдан билгеләнгән урыннарда, яшел үсентеләр сакланып калган һәм Кар сулары агылган урыннарда вакытлыча складларга рөхсәт ителә.

101. Каты көнкүрөш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә шартнамә төземичә генә пляж ачу рәхсәт ителми.

102. Чистарту һәм ваклап сату базарларын санитар тоту:

102.1. ваклап сату базарлары территорияләре (алга таба-базар) төзекләндерелергә, бәдрәфләр, хужалык һәм контейнер майданчыклары, контейнерлар һәм чүп савытлары белән жиһазландырылырга, яңгыр һәм Кар сулары агызу өчен каты өслекләргә ия булырга, шулай ук суүткәргеч һәм канализациягә ия булырга тиеш;

102.2. базар территориясен һәм аның янәшәсендәге территорияне төп жыештыру ябылганнан соң башкарыла. Көндөз каты көнкүрөш калдыклары белән тутырылган чүп жыештыручыларны патруль белән чистарту һәм чистарту алып барыла;

102.3. елның жәйге чорында базар территориясендә атна саен мәжбүри рәвештә дым жыештырыла;

102.4. базар территориясә 40 кв. м майданлы бер чүплек исәбеннән чүп савытлары белән жиһазландырыла, өстәвенә, алар арасы киштә линиясә буенда 10 метрдан артмаска тиеш;

103. Базар территориясендә урнашкан сәүдә һәм көнкүрөш хезмәте күрсәтү оешмалары, предприятиеләре, киосклар, сәүдә палаткалары һәм павильоннары эшчәнлегә, каты көнкүрөш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә килешү төземичә генә рәхсәт ителми.

104. Сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектларын чистарту һәм санитар тоту:

104.1. сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектлары территорияләрен һәм якин-тирә территорияләрне тулысынча жыештыру тәүлегенә кимендә ике тапкыр (иртән һәм кич) башкарыла. Көндөз патруль жыештыру һәм калдыклар белән тутырылган чүп савытларын һәм чүп жыючыларны чистарту эшләре башкарыла;

104.2. сәүдә һәм (яки) жәмәгать туклануы объектларына керү юлында ким дигәндә ике мич бер үк формада һәм төстә урнаштырыла;

104.3. вакытлыча урам сәүдәсә урыннарында якин-тирә территорияләрне 10 м радиуста жыештыралар.;

104.4. калдыкларны чыгару тәэмин ителә.

105. Башка сәүдә майданчыклары территорияләрен, стационар булмаган ваклап сату чөлтәре объектлары комплексларын, социаль-мәдәни билгеләнештәге объектларны жыештыру алар ябылганнан соң, жылы вакытта мәжбүри су сибү белән башкарыла. Хәзергә жыештыру көн дәвамында башкарыла. Көн саен каты көнкүрөш калдыклары чыгарыла.

106. Ял итү урыннарын һәм кешеләр күпләп булу урыннарын төзекләндерү:

106.1. кешеләрнең ял итү һәм күпләп ял итү урыннары территорияләрендә төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегә каты өслек төрләрен (плитка куәте яки асфальт рәвешендә), өслекләрне үрчетү элементларын, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп савытлары һәм кече контейнерларны, урам техник жиһазларын, яктырту жиһазларын, архитектура-декоратив яктырту жайланмаларын, яшелләндерү участокларын саклау элементларын (металл коймалар)үз эченә ала, махсус каплау төрләре һ. б.);

106.2. пляжлардан кала, барлык ял итү урыннары һәм кешеләр күп жыела торган территорияләр каты капланырга яки чөчөлгән үләннәр яки яшел үсентеләр белән үсемлек туфрагына ия булырга тиеш;

106.3. ял итү һәм күпләп булу урыннарындагы яшелләндерү участокларын чөчөк түтәлләре, газон, ялгыз, төркөмле, гади утырту, вертикаль, күпкәтлы, мобиль яшелләндерү формалары рәвешендә проектларга кирәк;

106.4. кешеләр күпләп ял итү урыннары жиһазландырылган һәм эшләп

килүче бәдрәф кабиналары белән тәэмин ителергә тиеш;

106.5. пычрану очрагында фонтаннарны, буаларны, елга ярларын ял итү яисә кешеләр күпләп була торган территорияләрдә чистарту эшләнәргә тиеш;

106.6. массакүләм чаралар уздырганда аларны оештыручылар чараны уздыру урыннарын, аңа якин территорияләрне җыештыруны һәм бозылган төзекләндерүне торгызуны тәэмин итәләр. Чараны уздыру урынын, аның янәшәсендәге территорияләрне җыештыру һәм бозылган төзекләндерүне торгызу тәртибе чараны уздыруга билгеләнгән тәртиптә тиешле рөхсәт алу стадиясендә билгеләнә.

107. Территорияләрдә халык күпләп ял итә алмый:

107.1. саклау, склад контейнерлары һәм сәүдә җиһазлары бу максатка туры килмәгән урыннарда;

107.2. территорияне җитештерү һәм куллану калдыклары белән пычрату;

107.3. автотранспорт чараларын юу һәм ремонтлау, кулланылган ягулык-майлау сыеклекларын агызу;

107.4. автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар оештырырга, билгеләнгән тәртипне бозып реклама конструкцияләрен урнаштырырга;

107.5. зыян газоннар, табигый һәм ясалма яшелләндерү объектлары;

107.6. зыян кече архитектура формалары һәм аларны урнаштырылган урыннардан күчерегез;

107.7. өстәлләрдә һәм эскәмияләрдә утыру;

107.8. тротуарларга, газоннарга һәм юлларга сыек продуктлар, сатуратор җайланмаларыннан су, ачыткы һәм сыра танкларыннан калдыклар куегыз;

107.9. автотранспорт чараларын түләүле кую урыннарын оештыру законсыз;

107.10. стационар булмаган объектларны үзегез урнаштырыгыз;

107.11. тротуарларны асфальт-бетон каплауны, яқындагы яшел зоналарның бөтенлеген һәм территорияләрне төзекләндерүнең башка элементларын бозырга;

107.12. сәүдә-суыткыч җиһазларын территориягә кую;

107.13. каты көнкүреш калдыкларын халыктан каты көнкүреш калдыкларын җыю өчен билгеләнгән контейнерларга (бункерларга) туплау, идарә оешмалары белән каты көнкүреш калдыкларын җыю өчен контейнерларга (бункерларга) урнаштыру турында килешү юк;

107.14. тимер-бетон блоклар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, Корылмалар һәм башка җайланмалар урнаштыру аша тротуарларны үз теләге белән каплагыз;

107.15. товарны сәүдә объектларыннан читтә куегыз;

107.16. ут кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткөрү, мангалалар һәм башка җайланмалар куллану, ачык ут белән ризыкны җылыту өчен.

Күпфатирлы йорт яны территориясен җыештыру, карап тоту һәм төзекләндерү

108. Йорт яны территориясен чистарту:

108.1. җыештыру түбәндәге эзлеклелектә үткәрелергә тиеш: тротуарларны, җәяүлеләр юлларын җыештыру (бозлавык һәм тайгак булган очракта - ком сибү), ә аннары ишегалды территорияләрен чистарту;

108.2. кар яву вакытында җитештерелә торган кар чистартудан тыш чистарту 8.00 гә кадәр башкарыла.

Механикаштырылган урып-җыюны көндөз машиналар тизлеге 4 км/сәгатькә кадәр башкарырга рөхсәт ителә.

109. Жәйге чистарту:

109.1. йорт яны территорияләрен жәйге жыештыру: сөртү, юу яки махсус машиналар ярдәмендә юу-күбесенчә иртә, иртәнге һәм соң, кичке сәгатьләрдә башкарылырга тиеш;

109.2. тротуарларны чүпрәк полосасы белән чиктәш ачык тротуарларда һәм биналардан урамның машиналар йөрү өлешенә таба гына юарга кирәк;

109.3. эссе вакытта тротуарларны сугару кирәк булганда эшләнәргә тиеш, ләкин тәүлегенә ким дигәндә ике тапкыр.

110. Кышкы чистарту:

110.1. түбәләрдә жыела торган кар вакытында жиргә ташланырга һәм подъезд полосасына Күчәргә, ә киң тротуарларда валларга формалашырга тиеш;

110.2. кар жыештырыла торган кар тротуарлардан подъезд полосасына, ә ишегалларында складлар урыннарына күчәргә тиеш;

110.3. квартал эчендәге юллардан күчәрелгән карны борт ташына параллель рәвештә урнашкан өемнәргә һәм валларга салырга яки, кагыйдә буларак, роторлы кар чистарткычлар ярдәмендә юл буенда тупларга кирәк;

110.4. 6 м киңлектәге, газоннар белән урамнарның йөрү өлешенән Аерылган тротуарларда киләчәктә чыгару өчен тротуар уртасына карны күчәрергә рөхсәт ителә;

110.5. кар валларга һәм өемнәргә салу эшләре тротуарларда кар беткәннән соң алты сәгатьтән дә соңга калмыйча, ә калган территорияләрдә - 12 сәгатьтән дә соңга калмыйча тәмамланырга тиеш;

110.6. куллану калдыклары, ком-тоз катнашмалары һәм реагентлар белән пычранмаган, ишегалларында һәм квартал эчендәге юлларда жыеп алына торган карны яшелләндерелгән территориядә яшелләндерү эшләре алып барыла;

110.7. тротуарларны һәм квартал эчендәге юлларны кулдан чистартканда кар кыргыч астында тулысынча чистартылырга тиеш. Чистартылган каплаулар булмаганда, кар двигатель астында чистартылырга тиеш, соңрак кысылу өчен кар катламы калдырыла;

110.8. тайгаклык булганда, ком-тоз катнашмасы белән юл өслекләрен эшкөртү таратучылар ярдәмендә 0,2-0,3 кг/м норма буенча башкарылырга тиеш;

110.9. боз формалашканнан соң йомшартылган, ачык грунтка, агачлар астына яки газоннарга кермичә, күчәрелергә яки сметаланырга тиеш.

111. Яз житү белән башкарыла:

111.1. кар суларын нормаль агызу өчен кирәк булган урыннарда су агызу һәм чистарту;

111.2. люкларга һәм буран челтәре коеларына эретелгән су системалы яндыру;

111.3. кар эреп беткәннән соң ишегалды территорияләрен кардан, калган кардан һәм боздан чистарту.

112. Күпфатирлы йорт яны территориясен карап тоту:

112.1. күпфатирлы йорт яны территориясен (алга таба - йорт яны территориясе) карап тоту үз эченә ала:

1) даими чистарту;

2) люкларны һәм торбаларны ремонтлау һәм чистарту, карау һәм яңгыр кабул итү коелары, дренаж, подшипниклар, күчәрү торбалары;

3) инженер челтәрләрен күзәтү коеларына, янгын су белән тәэмин итү чыганаclarына (гидрантларга, сулыкларга һ. б.) тоткарлыксыз керү мөмкинлеген тәэмин итү.;

4) Каты көнкүреш һәм зур калдыклар жыю һәм чыгару;

5) яшелләндерү һәм булган яшел майданнарны карау;

6) кече архитектура формаларын тоту, агымдагы һәм капитал ремонтлау.

113. Барлык төр калдыклар контейнерларга һәм бункерларга жыелырга

тиеш, алар каты көнкүрөш калдыктары жыелу нормалары нигезендө су үткөрми торган капламлы контейнер майданнарына урнаштырыла.

114. Күпфатирлы йортларда яшөөчө граждандар:

114.1. йорт яны территориялөрендө дө тэртип саклана;

114.2. каты көнкүрөш һәм зур габаритлы калдыктарны бары махсус контейнерларга һәм йорт яны территориялөрендө урнашкан махсус майданчыктарга гына урнаштыралар.

115. Идарөчө оешмалар тээмин итө:

115.1. йорт яны территориялөрен 8.00 гө кадәр жыештыру һәм көн дөвамында - чисталыкны саклау;

115.2. каты көнкүрөш калдыктары өчен контейнерлар урнаштыру, һәм анализланмаган биналарда-моннан тыш, сыек көнкүрөш калдыктары өчен жыентыктар;

115.3. расланган график буенча каты көнкүрөш һәм зур калдыктарны чыгару;

115.4. контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыктарын, аларга керү юлларын чиста һәм төзөк хөлдө тоту;

115.5. подьезд подьездларына, эскөмиялөргө чүп савытлары кую һәм аларны вакытында чистарту;

115.6. территорияне сезонлы эксплуатациягө эзерлөү, шул исөптөн су агызуны тээмин итү өчен чокырларны юу һәм чистарту, люктарга һәм кабул итү коеларына системалы рөвештө кар эреп беткөннөн соң чистарту һәм башка кирөкле эшлөрне башкару;

115.7. тайгак урыннарны ком-тоз һәм (яки) бозлавыкка каршы махсус катнашмалар белән эшкөртү;

115.8. яшел майданнарны һәм газоннарны саклау һәм квалификацияле карау;

115.9. тышкы яктырту чараларын төзөк хөлдө тоту һәм аларны караңгылык белән көртү.

116. Йорт яны территориясөндө рөхсөт ителми:

116.1. яфракны яндырыгыз, төрлө калдыктар һәм чүп;

116.2. хужалык майданчыгынан читтө эчке киём, киём, келөм һәм башка эйберлөрне элү;

116.3. контейнер майданчыктарына керү юлларын каплагыз;

116.4. контейнерлар (бункерлар) урамнар һәм юллар, тротуарлар, газоннар һәм яшел зоналарда урнаштырырга;

116.5. үз белдеклөре белән йорт яны территориялөрен, шул исөптөн шлагбаумнарны яки танксыз йөрү өчен автомат капкактарны, билгелөнгөн тэртипне бозып, урнаштырырга;

116.6. ишегалды корылмалары төзү;

116.7. йорт яны территориясен металл калдыктар, көнкүрөш һәм төзелеш калдыктары һәм материаллар, шлак, көл һәм башка житештерү һәм куллану калдыктары белән туплау, тараны саклау һәм саклау;

116.8. чүп-чарны түгегез, калдыктар һәм чүп-чар ташлагыз;

116.9. автотранспорт чараларын түлөүле стоянка оештырырга;

116.10. квартал эчендөгө юлларны тимер-бетон блоктар, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка жайланмалар кую юлы белән үз белдеге белән капктарга;

116.11. машина юу, ягулык һәм май агызу, тавыш сигналларын, тормозны һәм двигательлөрне көйлөү;

116.12. кешеләр сөламөтлегенө һәм эйлөнө-тирө мохиткө тискөре йогынты ясаучы эш башкару;

116.13. сөүдө һәм жөмөгөть туклануы предприятиялөрен, шул исөптөн

палаткаларны, киоскларны, лекларны, мини-базарларны, павильоннарны, жәйге кафеларны, житештерү объектларын, автомобильләрне, көнкүреш техникасын, аяк киёмнәрен вак-төяк ремонтлау предприятиеләрен, шулай ук кунаклардан тыш автомобиль кую урыннарын урнаштырырга;

116.14. йорт яны территориясенә ишегалды эчендә йөрү буенча транспортның транзит хәрәкәтен гамәлгә ашырырга;

116.15. ут кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткөрү, мангалалар һәм башка жайланмалар куллану, ачык ут белән ризыкны жылыту өчен;

116.16. транспорт чараларын, шул исәптән төзекләндерелмәгән (төзекләндерелмәгән), яшелләнделерелгән территорияләрдә, балалар, спорт һәм хужалык мәйданчыкларында, торгызу эшләрен мәжбүри башкару шарты белән, өлеге территорияләрдә кирәкле эшләрен башкару очракларыннан тыш урнаштырырга.

117. Йорт яны территорияләрен яшелләндерү:

117.1. йорт яны территорияләрен яшелләндерү, яшел үсентеләрне өлеге кагыйдәләр таләпләренә туры китереп идарәче оешмалар тәэмин итә;

117.2. йорт яны территориясен яшелләндергәндә шуны истә тотарга кирәк: 5 метрлы тажлы агач кәүсәләреннән 5 метрдан да ким булмаша тиеш. зуррак зурлыктагы агачлар өчен ара - 5 м, куаклар өчен-1,5 м. куакларның биеклеге беренче каттагы тәрәзә ачуның аскы читеннән артмаша тиеш.

118. Идарәче оешмалар тәэмин итә:

118.1. Яшел киңлекләренә саклануы һәм бөтенлеге;

118.2. жәйге вакытта һәм коры һавада газоннарны, чәчәк түтәлләрен, агачларны һәм куакларны сугару;

118.3. газоннарның сакланышы һәм бөтенлеге аларда төзелеш материаллары, ком, чүп-чар, кар, боз чиплары һ. б. тупланмый.;

118.4. агачлар һәм куаклар утырту, юллар чөлтәрен үзгәртеп кору һәм жайланмаларны билгеләнгән тәртиптә килештерелгән, агротехник шартларны үтәгән проектлар буенча гына урнаштыру;

118.5. 0,5 м биеклектәге декоратив коймалар рәвешендә яшелләнделерелгән территорияне (яшелләндерү участкаларын) саклау элементларын урнаштыру яки транспорт чараларын кертүгә яки куаклар утыртуга комачаулый торган 0,5 м биеклектәге 0,5 м биеклектәге баганалар кую.

119. Йорт яны территориясен төзекләндерү:

119.1. кагыйдә буларак, һәр йортның территориясе булырга тиеш:

1) киём киптерү, киём, келәм һәм көнкүреш әйберләрен чистарту өчен хужалык мәйданы;

2) олылар өчен ял итү мәйданы;

3) балаларның жәйге һәм кышкы ялы өчен яшелләндерү һәм кирәкле кече архитектура формалары булган балалар уен һәм спорт мәйданчыклары.

120. Кер юу жайланмасы белән баганалар, киём киптерү өчен штангалар, элгечләр, ком тартмасы, чүп савытлары, эскәмияләр хужалык мәйданчыгында булырга тиеш. Мәйданчыкны кирпеч белән капларга кирәк. Мәйданчыкларны, ял итү урыннарын жиһазлау элементларын урнаштыруны һәм төзекләндерүне билгеләнгән таләпләр нигезендә башкарырга кирәк.

121. Өгәр участок территориясе зурлыгы рәхсәт ителсә, участок чикләрендә эт йөртү мәйданы булырга мөмкин.

122. Йортлар подъездлары каршындагы корылмалар, юллар һәм жәяүлеләр юллары каты өслекләргә ия булырга тиеш. Каты катламнарны урнаштырганда, кар һәм яңгыр суларын ирәкле агызу мөмкинлеге бирелергә тиеш.

123. Ижтимагый билгеләнештәге торак йортларга салынган биналарның

йортның торак өлешеннән изоляциялэнгән керү урыннары булырга тиеш, шул ук вакытта персоналның автотранспорты ишегалды территориясеннән читтә урнашырга тиеш.

124. Тәрәзәләр һәм фатирларга керү юллары урнашкан торак йорт ишегалды ягыннан жәмәгать урыннары өчен материаллар, продукция йөкләргә рөхсәт ителми. Йөкләүне тәрәзәләре булмаган торак йортларның очларыннан, жир асты тоннельләреннән яки ябык дебаркадерлардан, юллардан башкарырга кирәк.

125. Транспорт чараларын квартал эчендәге территорияләргә урнаштыру кешеләрнең, шулай ук урып-жыю һәм махсус техниканың тоткарлыксыз хәрәкәтен тәмин итәргә тиеш.

Шәхси торак төзелеше территорияләрен жыештыру

126. Торак йорт хужалары көн саен (шул исәптән кардан) жир участогын һәм аның тирәсендәге территорияне жыештыралар.

127. Шәхси торак төзелеше территориясендә рөхсәт ителми:

127.1. кар чыгарырга, чүп-чарны ташларга, шлак ташларга, өй территориясе өчен сыек көнкүреш калдыкларын агызырга;

127.2. ишегалды һәм янәшәсендәге территориядән чистартылган кар һәм бозны юллар һәм юллар аша чыгу яки күчерү.

V. территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

128. Төзекләндерүнең түбәндәге элементлары билгелэнгән тәртиптә килештерелгән проект (паспорт) нигезендә һәм аның нигезендә урнаштырыла:

- аерым торучы күрсәткечләр (стелалар);

- тышкы мәгълүмат чаралары;

- декоратив-сәнгать бизәлеше, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү өчен җайланмалар, су җайланмалары, типлаштырылган муниципаль җиһазлар, коммуналь-көнкүреш җиһазлары рәвешендәге кече архитектура формалары;

- капитал булмаган объектлар, шул исәптән индивидуаль үтәләштәге сезонлы объектлар һәм стационар булмаган сәүдә объектлары;

- биналарны, корылмаларны, шул исәптән капитал булмаган биналарны, аерым витриналардан һәм керү төркемнәреннән кала, архитектур яктырту;

- фасадларның төсле чишелеше, шул исәптән декоратив-сәнгать бизәлеше;

- гомуми файдаланудагы территорияләрне комплекслы төзекләндерү, чиклэнгән файдалану;

- тышкы кондиционер блокларын комплекслы урнаштыру.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан территорияләрне төзекләндерү элементларына Проект (паспорт) мәдәни мирас объектларын саклау, куллану, популярлаштыру һәм дөүләт тарафыннан саклау өлкәсендә вәкаләтле органнар белән килешенеп төзекләндерелә.

Озак яки даими куллану территориясен төзекләндерүнең стационар элементлары аларны кул белән күчерү мөмкинлеген булдырмас өчен беркетелергә тиеш.

Төзекләндерү элементларындагы мәгълүмат Россия Федерациясенең дөүләт теле һәм Татарстан Республикасының дөүләт телләре турындагы законнар таләпләрен үтәп урнаштырылырга тиеш.

Ике яки аннан да күбрәк тел кулланган очракта, текстлар эчтәлеге һәм техник бизәлеше буенча бертигез булырга, аңлаешлы итеп башкарылырга тиеш.

129. Төзекләндерү элементларын, шул исәптән аларны торгызу һәм ремонтлау эшләрен дә кертеп, төзекләндерү элементлары хужалары башкара.

Яшеллөндөрү

130. Яшел урыннар территорияне төзеклөндөрүнең мәжбүри элементы.

Төзеклөндөрү эшләрэн башкарганда, булган яшел үсентеләрне максималь рәвештә саклап калу зарур.

131. Авыл жирлеге территориясендә ике төрле яшеллөндөрү кулланылырга мөмкин: стационар - үсемлекләрне грунтка утырту һәм мобиль - үсемлекләрне махсус күчмә савытларга утырту (контейнерлар, вазоннар һ.б.).

Стационар һәм мобиль яшеллөндөрү рельефның табигый һәм ясалма элементларында, түбәләрдә (түбә яшеллөндөрү), биналарның һәм корылмаларның фасадларында (вертикаль яшеллөндөрү) архитектура -андшафт объектларын (газоннар, бакчалар, чөчәкләр, куаклар һәм агачлар белән майданчыклар һ.б. төзү өчен файдаланыла.

132. Яшеллөндөрү объектларын карап тоту-яшел үсентеләрне һәм яшел территорияләрне төзеклөндөрү элементларын карау, күләмле корылмаларның конструктив элементларын кечкенә деформацияләү һәм зыян китерү, шулай ук жәй һәм кыш көннәрендә күчмә кече формаларны чистарту.

133. Яшеллөндөрү объектларында эш башкаруга таләпләр:

133.1. яшеллөндөрү объектлары янында төзелеш майданчыкларын оештырганда проектта саклана торган яшел үсентеләрнең бөтенлеген саклау чаралары күрергә, коймалау, түбән һәм киң кроннарны өләшчә кисү, агач көүсәләрен саклау бәйләү, куак тажларын бәйләү, туфракның тыгызлыгын кисәтү максатларында юллар янәшәсендә урнашкан үсемлекләр астындагы туфрак участокларын шагыл белән туфрак белән туфрак белән капларга кирәк;

133.2. территорияне вертикаль планлаштыру, жир асты коммуникацияләре салу, юлларны, юлларны һәм тротуарларны төзеклөндөрү эшләре яшеллөндөрү башланганчы тәмамланырга тиеш;

133.3. туфрак катламы бозылу белән бәйле ремонт, төзелеш һәм башка эшләр башкарганда, аны киләчәктә яшел төзелештә куллану өчен туфракның уңдырышлы катламын бетерергә һәм сакларга кирәк. Югарыда күрсәтелгән эшләр тәмамлангач, бозылган жир кишәрлекләрен һәм үсентеләрне торгызырга кирәк. Реставрация эш житештерү проектында булырга тиеш;

133.4. яфрактарны һәм үләнне өемнәргә жыярга кирәк, аннан соң компостлаштыру яки билгеләнгән тәртиптә бетерү;

133.5. яшеллөндөрү объекттын саклау элементларын 0,5 м биеклектәге декоратив коймалар рәвешендә урнаштыру яки транспорт чараларын кертүгә каршы торучы 0,5 м биеклектәге баганалар урнаштыру.

134. Яшел урыннар хужалары:

134.1. яшел майданнарны саклау һәм квалификацияле карау;

134.2. елның жәй айларында коры һавада газоннар, чөчәкләр, агачлар һәм куаклар су сибелә;

134.3. газоннарның саклануын һәм бөтенлеген тәэмин итү;

134.4. агачлар һәм куаклар яңа утыртыла һәм күчерелә, шулай ук билгеләнгән тәртиптә килешенгән проектлар буенча гына юллар, майданчыклар, газоннар челтәрләрен планлаштыру үзгәрә;

134.5. яшеллөндөрү объектларында сулыклар булганда аларны чисталыкта тоталар һәм 10 елга ким дигәндә бер тапкыр капитал чистарталар.

135. Яшеллөндөрелгән территорияләрдә рөхсәт ителми:

135.1. биналарны урнаштырыгыз, аларның эшләвен һәм хезмәтен тәэмин итү өчен эшләнгән төзелешләрдән кала;

135.2. агачлар һәм куаклар кисү, газоннарны һәм чөчәк түтәлләрен юк итү;

135.3. парктарның мемориаль зоналары, гомуми файдаланудагы яшеллэндерү объектлары булган бульварларда бакча, сквер, мемориаль зона газоннарында ял итү һәм уеннар өчен урнашырга;

135.4. чаңгы һәм чана шуу өчен махсус билгелэнгән урыннардан читтә яшеллэндерү объектларында;

135.5. агачларга һәм башка яшел үсентеләргә чүкечләр, чүкечләр, турниклар, керләргә киптерү өчен аркан асып куярга, агачларга тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын, афишалар, игъланнар, агитация материаллары, техник конструкцияләр, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмати яктан тәэмин итү чаралары, баганалардан, коймалардан, билбордлардан, электр щитларыннан, электр үткәргечләрдән, чәнечкеле коймалардан сузулар беркетергә;

135.6. тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын, күрсәткечләргә (рөхсәтсез, паспортсыз), агитация материалларын, техник конструкцияләргә, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмат белән тәэмин итү чараларын урнаштырырга;

135.7. стационар булмаган объектлар, шулай ук юл сервисы объектларын урнаштырырга, шул исәптән ел вакытына карамастан, автостоянкалар һәм парковкалар урнаштырырга;

135.8. төзелеш һәм башка материаллар, калдыклар, чүп-чар, бозлавыкка каршы материаллар һәм башка зарарлы матдәләр, шулай ук ком һәм бозлавыкка каршы реагентлар белән пычранган кар, боз чиплары;

135.9. бакчалар өчен казу;

135.10. йорт хайваннары газоннарында һәм чөчәк түтәлләрендә йөрегез;

135.11. Ротари кар чистарту машиналарын куллану, махсус кулланмаларсыз, трибуналарга кардан саклану өчен;

135.12. яфракларны, үләннәргә, ботакларны яндырырга, шулай ук аларның сметаларын лотокларга һәм су үткөрү жайланмаларына жиберергә;

135.13. газоннарда смета һәм чүп ташлау;

135.14. ут кабызу, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткөрү, мангалалар һәм башка жайланмалар куллану, ачык ут белән ризыкны жылыту өчен;

135.15. сок, резин өчен агачларны кисегез, аларга башка механик зыян китерегез;

135.16. житештерү һәм куллану калдыкларын, шул исәптән автомобиль покрывкаларын, территорияләргә төзекләндерү, авыл жирлегә территориясендә клумбалар оештыру өчен файдаланырга;

135.17. күпьяллык чөчәкләр белән шөгыйльләнүче жир кишәрлекләреннән кар чыгарырга, шулай ук кардан утырту белән шөгыйльләнүче салкынга чыдам булмаган үсемлекләргә фаш итәргә;

135.18. агач көүсәләрен (санитар таләпләргә арткан урыннардан тыш) агарту (чүп контейнерларына, жәмәгать бәдрәфләренә якынлык һ. б.);

135.19. Яшел территорияләрдә урнашкан скульптураларны, эскәмияләргә, коймаларны, чүп савытларын, балалар һәм спорт жиһазларын бозарга;

135.20. агач тамырларын көүсәдән 1,5 м ераклыкта фаш итү һәм агач муеннарын жир яки төзелеш калдыклары белән каплау;

135.21. транспорт чараларын, шул исәптән төзекләндерелмәгән (төзекләндерелмәгән), урман парк, Парк, бакчалар, бульварларны яшелләндерелгән территорияләргә урнаштырырга, ел вакытына карамастан, әлегә территорияләрдә кирәкле эшләргә башкару очрактарыннан тыш, торгызу эшләргә мәжбүри башкару шарты белән;

135.22. транспорт чараларын, шул исәптән төзекләндерелмәгән (төзекләндерелмәгән), дөвалау, балалар укыту һәм фәнни учреждениеләргә,

сәнэгать предприятиеләре, спорт комплекслары һәм торак кварталларының яшелләндерелгән территорияләрендә, торгызу эшләрен мәжбүри башкару шарты белән әлеге территорияләрдә кирәкле эшләрен башкару очрақларыннан тыш урнаштырырга.

Коймалар

136. Фехтовкалау җайланмасы төзекләндерүнең өстәмә элементы булып тора.

137. Фехтовкалау буенча төрле:

- 1) билгеләнү (декоратив, саклаучы, аларның берләшүе);
  - 2) биеклегә (Түбән - 1,0 м, уртача - 1,1-1,7 м, биек-1,8-3,0 м);
  - 3) материалның күренеше (металл, тимер-бетон һ. б.);
  - 4) күренү өчен үткәрүчәнлек дәрәжәләре (ачык, саңгырау);
  - 5) стационарлык дәрәжәләре (даими, вакытлыча, күчмә) һәм башка коймалар.
- Коймаларны проектлау аларның урнашу урыннарына һәм билгеләнешенә карап, гамәлдәге дөүләт стандартлары, сертификацияләнгән эшләнмәләр каталоглары, индивидуаль проектлау проектлары нигезендә башкарыла.

138. Мәдәни мирас объектлары территорияләрен киртәләү әлеге территорияләргә өчен билгеләнгән шәһәр төзелеш регламентлары нигезендә башкарылырга тиеш.

Иҗтимагый, торак, рекреацион максатларда саңгырау һәм тимер-бетон коймалар проектлау рәхсәт ителми.

Сәнэгать, махсус территория коймалары декоратив тимер-бетон панельләрдән ясалырга мөмкин.

Урта һәм югары койма төрләрен проектлаганда, җир асты корылмалары белән кисешкән урыннарда ремонт яки төзелеш эшләрен башкарырга мөмкинлек бирүче койма конструкцияләргә карала.

Агачлар интенсив җәяүлеләр хәрәкәте зоналарында яисә төзелеш һәм реконструктив эшләргә житештерү зоналарында, башка төр яклау булмаганда, 0,9 м һәм аннан күбрәк биеклектәге, 0,8 м һәм аннан күбрәк диаметрлы, агач тоқымы һәм башка характеристикаларга карап саклагыч пристав коймаларны күздә тотарга кирәк.

Өслек каплаулары

139. Өслекләргә каплау авыл җирлегә территориясендә Куркынычсыз һәм уңайлы йөрү шартларын тәэмин итә, шулай ук авыл җирлегенең архитектур йөзән формалаштыра.

Төзекләндерү максатыннан түбәндәге төр капламалар билгеләнгән:

- 1) каты (капитал) каплаулар - монолит яисә җыелма капламалар, шул исәптән асфальтобетон, цементобетон, табиғый таш;
- 2) йомшак (капитал булмаган) каплаулар - табиғый яисә ясалма төссез материаллардан ясалган капламалар (шул исәптән ком, вак таш, гранит чөчү, керамзит, резин ватык) табиғый хәлдә булган, коры катнашмалар кысылган яки

бәйләүче материаллар белән ныгытылган;

3) газон каплаулары - үлән каплавын эзерләү һәм утырту буенча махсус технологияләр буенча башкарыла торган капламалар;

4) комбинация каплаулары-каптамалар (такталар плиткасы яки газон тортлары газонга баткан яки йомшак каплау).

140. Каплау төрләрен сайлау аларның максатчан билгеләнеше буенча эшләнәргә тиеш:

1) мөмкин булган чик йөкләмәләренә, хәрәкәтнең характерын һәм составын, проектлау вакытында гамәлдә булган янгынга каршы таләпләренә исәпкә алып каты - ;

2) йомшак - аерым территорияләренә төзекләндергәндә аларның үзенчәлекләрен исәпкә алып (шул исәптән балалар, спорт майданчыклары, эт йөрү майданчыклары, жәяү йөрү юллары);

3) газон һәм комбинация иң экологик яктан чиста.

Каты каплау төрләре коры хәлдә ким дигәндә 0,6, дымда ким дигәндә 0,4 белән тупас өслеккә ия булырга тиеш.

Жәяүлеләр коммуникацияләре территориясәндә ясалма һәм табигый таштан ясалган кафель, метлах плиткаларын, ясалма һәм бизәлгән плитәләренә, жир өсте һәм жир асты кичү урыннарында, биналарның керү төркемнәре баскычларында һәм майданчыкларында куллану рәхсәт ителми.

141. Кулланылган каплау төренең төсле чишелеше формалашкан мохитнең төс чишелешен исәпкә алырга тиеш.

Баскычлар, баскычлар, пандуслар

142. Жәяүлеләр коммуникацияләре Тайпылганда 60 промилледан артык баскычлар урнаштырырга кирәк.

Төп жәяүлеләр коммуникацияләрендә сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм башка күпләп килү объектлары урнашкан урыннарда, инвалидлар һәм өлкәннәр йортлары һәм баскычлары, һичшиксез, 50 промилле Тайпылганда, аларны пандус белән озатып йөрүне күздә тотарга кирәк.

Чик пандусының кыры 1:12 кабул ителә.

Төшкәндә һәм күтәрелгәндә баскычның беренче баскыч кырын ачык контрастлы буяу полосалары белән аерырга кирәк.

Тышкы баскычларның барлык баскычлары Бер маршта баскычларның киңлегенә һәм биеклегенә буенча тигез урнаштырыла.

Койма конструкцияләре булмаган очракта, ким дигәндә 75 мм биеклектәге койма бортын һәм тоткычларны карарга кирәк.

Пандус башында һәм ахырында горизонталь юл участкалары тирә-юньдәгә өслекләрдән текстурасы һәм төсе белән аерылып тора.

Баскычның яки пандусның ике ягы буенча 800-920 мм түгәрәк яки турыпочмаклы бүлектә кул белән каплау өчен уңайлы һәм дивардан 40 мм ераклыкта урнашкан тоткычлар карала.

Майданчыклар

143. Авыл жирлеге территориясендә түбәндәге майданчыклар урнаштырыла: балалар уеннары, өлкәннәр ял итү, спорт белән шөгыльләнү, чүп жыештыручылар урнаштыру, этләр йөрү һәм өйрәтү, автомобильләр тукталышлары.

Төркөлгән мәдәни мирас һәйкәлләре һәм аеруча саклаулы табигать территорияләре зоналары чикләрендә майданчыклар урнаштыру һәйкәлләрне саклау, табигатьтән файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау органнары белән килештерергә киңәш ителә.

Йорт яны территорияләре, кагыйдә буларак, балалар өчен уен һәм спорт майданчыклары белән тәэмин ителергә тиеш. Майданчыклар төзек һәм травмалы инвентарь белән тәэмин ителергә тиеш.

Уен майданчыклары

144. Уен майданчыклары төрле яшь төркемнәре өчен аерым майданчыклар рәвешендә яки яшь белән бәйлә зоналаштырылган комплекслы уен майданчыклары буларак оештырыла.

Балалар майданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: йомшак каплау төрләре, майданның өслеген газон белән бәйләү элементлары, яшелләндерү, уен жиһазлары, эскәмияләр һәм чүп савытлары, яктырту жиһазлары.

Торак йортлар тәрәзәләреннән һәм жәмәгать биналарынан мөктәпкәчә яшәтәге балалар майданчыклары чикләренә кадәр 10 м, кече һәм урта мөктәп яшендәге - 20 м, комплекслы уен майданчыклары - 40 м ким булмаган, спорт-уен комплекслары - 100 м ким булмаган ара булырга тиеш түгел.

Балалар өчен уен майданчыклары контейнер майданчыкларынан кимендә 20 метр ераклыкта булырга тиеш.

145. Уен майданчыклары булырга тиеш:

145.1. симметриягә вакытта ком белән капланган өслек макетына ия булыгыз;

145.2. даими рәвештә подметаться һәм смачиваться иртәнге вакытта;

145.3. майданчыкта буялган булырга, койма һәм корылмаларны буяп елына ким дигәндә бер тапкыр житештерергә, ә ремонт кирәк булганда башкарылырга тиеш;

145.4. транзитлы жәяүлеләр хәрәкәтеннән, юллардан, борылыш майданчыкларынан, кунак тукталышларынан, калдыклар өчен контейнерлар урнаштыру майданчыкларынан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлыча саклау участкаларынан изоляцияләнергә кирәк.

Травматизмны булдырмас өчен майданчыкта чыгыш ясаучы тамырлар яки асылынып торган түбән ботаклар, жир өстенә күмелмәгән металл чыбыклар (кагыйдә буларак, турникларда һәм таганнарда), Иске, киселгән жиһазлар (стойка, фундаментлар) булу рөхсәт ителми.

Якын-тирә территорияләрне реконструкцияләгәндә балалар майданчыклары территориясендә төзелеш материалларын алып бару һәм складлау рөхсәт ителми.

Яктырту жиһазлары, кагыйдә буларак, майданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшләргә тиеш.

2,5 м биеклектә яктырту жиһазларын урнаштыру рөхсәт ителми.

Уен жиһазларын урнаштыру куркынычсызлык норматив параметрларын исәпкә алып башкарылырга тиеш.

146. Балалар майданчыкларын карап тоту һәм куркынычсызлыкны тәэмин итү өчен җаваплылык аларны эксплуатацияләүче затларга йөкләнә.

Спорт майданчыклары

147. Спорт майданчыклары халыкның барлык яшь төркемнәрендә физкультура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән.

Территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: йомшак яки газон катламы (жәйге чорда), спорт жиһазлары.

Спорт майданчыклары яшелләнделә һәм фехтовкалау белән уратып алына. Яшелләнделерү майдан периметры буенча урнаштырыла, вертикаль яшелләнделерүне кулланырга мөмкин. Коймаларның биюклеге 2,5-3 м тәшкит итә, майданчыклар янәшә урнашкан урыннарда - 1,2 м биюклектә.

Спорт жиһазлары спорт, физкультура майданчыкларында яисә ял итү составында махсус жиһазландырылган жәяүлеләр коммуникацияләрендә урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлар рәвешендәге спорт жиһазлары заводта житештерелгән, бүрәнә һәм брусълардан махсус эшкәртелгән өслеге булган (ярыклар, чиплар булмау һ.б.) ясалган булырга мөмкин.

Урнаштыру вакытында сертификатланган жиһаз каталогларына таянырга кирәк.

Ял итү урыннары

148. Торак төзелеше территориясендә тыныч ял итү һәм өстәл уеннары өчен билгеләнгән ял майданчыкларын оештыру мөмкин. Торак йортлар тәрәзәсеннән тыныч ял майданчыклары чикләренә кадәр 10 м, шау - шулы өстәл уеннары майданчыклары кимендә 25 м булырга тиеш.

Ял майданчыгында төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлеге, гадәттә, түбәндәгеләрне үз эченә ала: каты каплау төрләре, майданчык өслеген газон белән бәйләү элементлары, яшелләнделерү, ял итү өчен эскәмияләр, эскәмияләр һәм өстәлләр, чүп савытлары (һәр эскәмиянең ким дигәндә бер өлеше), яктырту жиһазлары.

Майданчыкны плитка асфальтлау рәвешендә проектлау тәкъдим ителә. Ял майданчыклары һәм балалар майданчыклары кушылганда балалар уеннары зонасында каты өслек төрлөрән урнаштырырга рөхсәт ителми.

Парклар территориясендә үлөндә ял итү өчен газон майданчыклары оештырылырга мөмкин.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары

149. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары.

149.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру техник яктан яхшы һәм эстетик яктан яхшы булырга тиеш.

Тышкы мәгълүмат чаралары, учреждение такталарыннан һәм режимлы табличкалардан тыш, вәкаләтле орган белән килештерелгән паспорт нигезендә һәм тулысынча урнаштырыла һәм эксплуатацияләнә.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хужалары аларның тиешле торышын тәэмин итә, Тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын урнаштыру урыннарын вакытында төзекләндерә һәм жыештыра.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларын урнаштыруга һәм эксплуатациялөгә, аларга реклама яки мәгълүмати хәбәр урнаштырмыйча, мәгълүмат кырына зыян килү, шулай ук тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән ябыштыру рөхсәт ителми.

Реклама яки мәгълүмати конструкция хужасы өч тәүлек эчендә монтажланганнан соң территорияне һәм (яки) фасадны төзекләндерә.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары, аларда төп блок булганда, төп блок белән бергә сүтелергә тиеш.

Объектларның тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын беркеткәндә корылмаларына һәм бизәкләренә зыян килергә, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклығын һәм тотрыклылығын киметергә ярамай.

149.2. Тышкы мәгълүматны урнаштыру түбәндәге төрләр булырга мөмкин:

- дивар төзелеше;
- декоратив панель;
- консоль структурасы;
- түбә төзелеше;
- витрина төзелеше;
- учреждение тактасы;
- режим билгесе;
- модульле дизайн;
- калкан төзелеше;
- флаг композициясе;
- махсуслаштырылган дизайн.

149.3. Тышкы мәгълүматны урнаштыру өчен гомуми таләпләр.

149.3.1. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларын проектлаштыру, эзерләү һәм урнаштыру төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре), аларны саклау һәм куллану турында Россия Федерациясе законнары таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

149.3.2. Тышкы мәгълүмат чаралары типик һәм индивидуаль башкаруда урнаштырыла ала.

149.3.3. Тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру рөхсәт ителми:

1) күпфатирлы торак йортлар фасадларында:

- торак биналар чикләрендә, беренче һәм икенче катлар арасында урнашкан конструкцияләрдән тыш, турыдан-туры били торган торак булмаган бина өстендә;

- торак йортның габаритларында 1,5 м дан артык булмаган чигендә урнашкан һәм мәгълүмати конструкцияне урнаштыручы зат биләгән чит илләрдә, беренче һәм икенче катлар арасында турыдан-туры били торган торак булмаган бина өстендә урнашкан конструкцияләрдән тыш;

- тәрәзә һәм ишек ачылмаларының, шулай ук витражлар һәм витриналарның, шул исәптән встроено-пристроенных биналарда, әлеге Кагыйдәләр белән каралган очраклардан тыш, тулы яки өлешчә ябылу рәвешендә;

- лоджий, балконнарның койма конструкцияләрендә, әгәр бу керү төркеменң проект тәкъдиме белән каралмаган булса;

- бер подъезд булганда бердән артык структура;

2) торак булмаган биналар фасадларында:

- биш каттан артык биек биналарда вертикаль консол конструкцияләре;

- бу кагыйдәләр белән каралган очраклардан кала, икенче кат тәрәзәләренң

Түбән дәрәжәсеннән югарырак;

3) Керү төркемнәре фризларында, визорларда:

- бер подъезд булганда бердән артык структура;

- бер керү мөмкинлеге булган фризда урнашкан керү төркемнән тыш, яктылык тартмалары, фон конструкцияләре рәвешендә;

- фон конструкцияләре, якты тартмалар, динамик конструкцияләр, дисплей һәм консоль конструкцияләрдән кала, декоратив панельләр;

- ялтырап торган яктылык куллану;

- архитектура фоны белән кушылмаган контрастлы һәм бай төс чишелешендә;

4) мондый объект проектында каралмаган гомуми мәйданы 400 кв. метрдан артык булган административ-офис, сәүдә, мәдәни-күңел ачу, спорт объектларында;

5) аерым торучы конструкцияләр рәвешендә индивидуаль яки күпфатирлы торак йортлар территориясендә;

6) тишекләре ябу һәм ябу, витриналарны, тәрәзәләре, аркаларны пыяла, архитектура детальләре һәм декоратив-сәнгать бизәлеше, биналарда суперграфика, әлеге Кагыйдәләр белән каралган очрактан тыш;

7) фасадның архитектура үзенчәлекләрен исәпкә алмыйча. Биналарның фасадларында тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру вариантлары әлеге Кагыйдәләргә кушымта белән билгеләнә;

8) эркерларда, колонналарда, пиластер, балконнарда;

9) мемориаль такталардан 2,0 м ераклыкта якына;

10) адрес атрибуткасын кабатлаучы (урам атамалары һәм йорт номерлары күрсәткелләре);

11) 2 каттан артык биеклектәге биналарның саңгырау очларында;

12) смена мәгълүматлары белән, декоратив панно, модульле конструкцияләрдән, шулай ук автозаправка станцияләрендә күләмле-пространство композицияләре, банк операцияләрен башкаручы оешмалар өчен калкан, витрина, консоль конструкцияләрдән тыш;

13) мәгълүмат кырының гомуми мәйданынан 10% тан артыгын үз эченә алган "кулланучылар хокукларын яклау турында" Федераль законның 9 статьясы нигезендә мәжбүри булмаган мәгълүматка (оешманың фирма исеме (исеме), аның урнашкан урыны (адресы) һәм аның эш режимы турында мәгълүматка, аерым алганда, товарлар һәм хезмәтләр исемлегенә юнәлешләрен, исемлекләрен, биналарны арендага алу, сату турындагы мәгълүматларга күрсәтмә фехтовкалау яки бина модульле конструкцияләр, шулай ук Калкан һәм витрина конструкцияләре рәвешендә;

14) текст мәгълүматынан башка рәсемнәр генә бар;

15) фасадның архитектура фоны белән Төс буенча туры килми;

16) ачык яктырту ысулын куллану;

17) тукыма Материалларны, флаг композицияләреннән тыш, шулай ук 6,0 м озынлыктагы яктылык тартмалары рәвешендәге стена конструкцияләрен кулланып;

18) мәгълүмат структурасының бер төрән кулланып, мәгълүматны кабатлау:

- Россия Федерациясенең дәүләт теле һәм Татарстан Республикасының дәүләт телләре турындагы закон таләпләрен үтәү нигезендә үтәлгән мәгълүмат;

- берничә урам киселешендә яки ике урам арасында урнашкан территориядә урнашкан бинаның һәр фасадында урнаштырылган мәгълүмат;

- автозаправка станцияләре фасадларында урнаштырыла торган мәгълүмат;

19) шешә торган конструкцияләр, штендерлар рәвешендә;

20) югары түбә билгесеннән югарырак (парапета, фриза) встроено-пристроенных биналар (шул исәптән тамбуры);

21) ялтыравыклы яктылык куллану;

22) телефон номерларын, сайтларны, электрон почта адресларын күрсәтеп.

149.3.4. Тышкы мәгълүмат чаралары бинаның фасады үзгәргәндә аларны урнаштыру урыннарында сүтелергә тиеш:

- фасадның тышкы кыяфәтен үзгәртү белән бәйлә бинаның катын арттыру;

- тышкы фасад үзгәрүләре белән бәйлә идән биеклеген арттыру яки киметү;

- суперграфиканы күздә тоткан фасадның төс чишелешендәге үзгәрешләр;

- фасадтагы тишекләренең габаритларын арттыру;

- төзелеш мәйданын арттыру, төзелгән объектларны (капитал, капитал

булмаган)оештыру;

- фасадның архитектур үзенчәлекләрен үзгәртү, шул исәптән архитектура детальләрен урнаштыру, декоратив-сәнгать бизәлеше, керү төркемнәре козырекларын урнаштыру.

149.4. Тышкы мәгълүматны урнаштыруның аерым төрләренә таләпләр.

149.4.1. Дивар конструкциясе - диварларның тышкы өслегендә, фризларда, козырекларда, биналарның фронтоннарында, тәрәзәләр (витриналар) өстендә стационар булмаган сәүдә объектларында, тәрәзәләр арасында дивар өслегеннән 0,2 метр ераклыкта урнашкан, фон яки фон булмаган конструкция рәвешендә, текст мәгълүматы булган яктылык тартмасы, декоративные элементлары һәм (яки) билгеләре, йә сурәتلәре, турыдан-туры нанесенного өслегенә диварлар.

Дивар конструкцияләрен урнаштыру рәхсәт ителми:

1) бинаның идән тәрәзәләре, стационар булмаган сәүдә объекты арасындагы киңлек биеклегенә $2/3$ тан артык биеклегә;

2) бинаның идән тәрәзәләре, стационар булмаган сәүдә объекты арасындагы простенка биеклегенә $1/2$ дән артык биеклегә арка тәрәзәләре булганда;

3) текст мәгълүматының биеклегә Фриз биеклегеннән $2/3$ артык (шул исәптән урнаштырылган бүлмәләр);

4) бер катлы биналарда (шул исәптән төзелгән биналарда), керү төркемнәрендә, стационар булмаган сәүдә объектларында фризда урнаштырыла торган фон конструкцияләре биеклегендә яки аннан да күбрәк;

5) биеклегә $1/2$ нче биеклектә Габдулла Тукай биеклегә, стационар булмаган сәүдә объекты;

6) биеклегә 0,5 метрдан артык;

7) фасад озынлыгының 70% тан артыгы;

8) биеклегә 0,5 м дан артык булган беренче кат чикләрендә, озынлыгы 50% тан артыграк, уем белән биеклегә 1,5 м, озынлыгы 50% тан артыграк, почмак участокларында простенканың озынлыгы;

9) мәгълүматны башка телләрдә кулланганда, бу кагыйдәләр белән билгеләнгән структура озынлыгының 50% тан артыгы;

10) төрле телләрдә охшаш булмаган зурлыклар һәм хәреф шрифтлары белән;

11) беренче, подвал яки подвал идәннәренә тышкы диварлары өслегенә урнаштырылганда, жир дәрәжәсеннән дивар конструкциясенә аскы читенә кадәр 0,6 м түбәнрәк;

12) тишекләр булганда, каты пыяла, Фриз, фронтон булмаган очракта, структураны урнаштыру күздә тотылган тәрәзә ачылышының ике биеклегеннән артып киткән очраклардан кала, икенче каттан югарырак;

13) икенче каттан югарырак каты пыялага урнаштырылганда бердән артык конструкциядә;

14) биналарның төп һәм ян фасадларында фон конструкцияләре һәм яктырткычлар, стационар булмаган сәүдә объектлары рәвешендә (бу урамнарның алгы төзелешен формалаштыра);

15) бер-берсенә өстендә фон конструкцияләре һәм яктылык тартмалары формасында, бу кагыйдәләр белән каралган очраклардан кала;

16) фризада фон конструкцияләре һәм яктылык тартмалары рәвешендә, аның өслеге бина стенасына, стационар булмаган сәүдә объектына, керү төркеме, козырекларга параллель булмаган;

17) Фриз төсеннән аерылып торган бинада, стационар булмаган сәүдә объектында фон конструкцияләренә төсен кулланып;

18) беренче яки беренче каттан Түбән ачкычлар арасында урнашканда фон

конструкцияләре һәм яктылык тартмалары формасында;

19) мәгълүмат алмашу белән;

20) башка төр стена корылмаларын куллануны үз эченә алган биналарның фасадларында дивар өслегенә турыдан-туры кулланылган рәсем белән;

21) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын куллану;

22) фронтоңда, югары кат фризасында, рөхсәт (килештерү) нигезендә билгеләнгән әлеге бинада конструкцияне урнаштыру урыны өстендә урнаштырылган түбә конструкциясе булганда, аның гамәлдә булу вакыты бетмәгән, дивар конструкциясе белән бердәм мәгълүмат эчтәлегә белән берләштерелгән түбә конструкциясеннән тыш (бер эшчәнлек турында гомуми мәгълүмат);

23) биеклегә 0,5 м артык мәдәни мирас объектларында;

24) түбә яссылыгын бина диварыннан, стационар булмаган сәүдә объектыннан кәрниз дәрәжәсеннән 3,0 м биеклектәге тимераякка кадәр аеручы кәрниз дәрәжәсеннән югарырак;

25) бердән артык конструкциядә түбә яссылыгын бина диварыннан, стационар булмаган сәүдә объектыннан аеручы кәрниз дәрәжәсеннән югарырак;

26) вертикаль тәртиптә:

- бинада биш каттан түбән булганда;

- яктылык тартмалары һәм фон конструкцияләре рәвешендә;

- бинада бердән артык;

- киңлегә 3 метрдан ким булган простенкада;

- биеклегә 3 мнан ким;

- Ике яки аннан да күбрәк баганада;

- түбә структурасы булганда;

- гомуми исемен, корылмасын чагылдырмый торган бина;

27) бинаның, корылманың фасады (фриз, фронтон) тәмамлануында, шул исәптән капитал булмаган, гомуми мәйданы 400,0 кв. метрдан ким булган бинаның, корылманың гомуми исемен, бер катлы биналардан кала бердән артык;

28) подвал һәм подвал идәннең тышкы диварлары эчендә, биеклегә 0,3 мнан артык.

149.5.2. Декоратив панель-мәгълүмат конструкциясе, гомуми мәйданы 1500 кв. метрдан артык булган сәүдә-офис, мәдәни-күңел ачу, житештерү, склад һәм спорт объектларының фасадларында гына урнашкан.

Әлеге конструкциянең мәгълүмат кыры каты яки тукумалы нигездә башкарылырга тиеш, мәгълүмат кыры һәм рамка тоташу урыннары яшерелергә һәм декоратив бизәлгән кырларга ия булырга тиеш (шул исәптән багет, сәнгать декоры элементлары).

Декоратив панельләргә урнаштыру рөхсәт ителми:

1) беренче кат дәрәжәсеннән түбән;

2) тарихи территорияләргә чикләрендә, үткәрелә торган чаралар турында мәгълүмат урнаштыру өчен билгеләнгән аерым тора торган мәдәни-күңел ачу, спорт объектлары фасадында урнашкан конструкцияләрдән тыш;

3) витриналардан кала ишек һәм тәрәзә ачылмалары арасында;

4) эчке яктылыксыз баннер тукумасын куллану;

5) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын куллану;

6) тарихи территорияләргә чикләрендә биналар фасадында, жир участогы чикләрендә аерым калкан конструкцияләргә булганда яки мондый конструкцияләргә кую мөмкинлегә булганда.

149.4.3. Консол конструкциясе-бина фасады яссылыгына туры почмакта урнаштырыла торган мәгълүмати төзелеш, стационар булмаган сәүдә объекты, почмак участкаларында, стенаның тышкы өслегенә композицион күчәрләргә буенча кечкенә конструкцияләргә рәвешендә урнаштырылган.

Консоль конструкциялар урнаштыру рөхсәт ителми:

- 1) биекlege һәм озынлыгы 1,0 мнан артык;
- 3) фасад өслегеннән 0,2 м ераклыкта;
- 4) бер-берсеннән 10 м ераклыкта;
- 5) фасад читеннән 0,2 м ераклыкта һәм конструкциянең Түбән читенә кадәр жир дәрәжәсеннән 2,5 м кимрәк ераклыкта;
- 6) бинага керү өстендә;
- 7) тарихи территорияләр чикләрендә урамга чыга торган (бу урамнарның алгы төзелешен формалаштыручы) биналарның фасадларында вертикаль - ;
- 8) мәдәни мирас объектларында, 1959 елга кадәр төзелеш датасы булган тарихи биналарда металл декор кулланмыйча;
- 9) банк операцияләрен башкаручы оешмалар өчен консоль конструкцияләрдән кала, мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын куллану.

149.4.4. Түбә конструкциясе-эчке яктырткыч белән яктыртылган хәрәфләр һәм символлар (логотиплар, саннар, билгеләр, сәнгать элементлары) рәвешендәге күләмле мәгълүмати конструкция, әлеге бинаның гомуми мәйданының 100% заним били торган оешма, яссы түбәнең (парапетның) югары билгесеннән тулысынча югарырак яки бинаның чатырлы түбәсенә, стационар булмаган сәүдә объектының өске тамгасыннан (тимераякта) югарырак урнашкан:

Түбә конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:

- 1) текст мәгълүматының биекlege:
  - бер катлы биналар, стационар булмаган сәүдә объектлары өчен-0,5 м дан артык;
  - 2-5 катлы бина өчен 2,0 м дан артык;
  - 6-9 катлы бина өчен 2,5 м артык;
  - 3,0 м дан артык-10-15 катлы бина өчен;
  - 16 һәм аннан да күбрәк катлы биналар өчен 4,0 м артык;
  - биекlege чикләнмичә-төзелеш мәйданы 15 мең кв. метрдан артык булган эре сәүдә үзәкләре биналары өчен;
- 2) озынлыгы:
  - фасадның 1/2 дән артык Озынлыгы, алар урнаштырылган;
  - фасадның соңгы өлешенең (парапет)биекlege үзгәргәндә тәмамлану фрагментының 2/3 озынлыгынан артык;
- 3) күпфатирлы торак йортларда;
- 4) Россия Федерациясе дәүләт теле һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләре турындагы законнар таләпләре нигезендә башкарылган кабатлаучы мәгълүматлы конструкцияләрдән тыш, бинада, стационар булмаган сәүдә объектында бердән артык;
- 5) әлеге бинада рөхсәт нигезендә билгеләнгән булса, аның гамәлдә булу вакыты бетмәгән, түбә җайланмасы рәвешендәге реклама конструкциясе;
- 6) әлеге бинада гамәлдә булу вакыты вертикаль тәртиптә, фронтоңда, югары кат фризасында рөхсәт (Килештерү) билгеләнгән булган очракта, түбә конструкциясе белән бердәм мәгълүмат эчтәлеге белән берләштерелгән стена конструкциясеннән тыш (бер эшчәнлек турында гомуми мәгълүмат);
- 7) мәгълүмат алмашу белән;
- 8) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын куллану;
- 9) өстәмә символларның биекlege (логотиплар, саннар, билгеләр, сәнгать элементлары) текст мәгълүматының 1/3 биекlegenнән артык.

149.4.5. Витрина конструкциясе - фонда конструкциясе яки яктылык тартмасы рәвешендәге мәгълүмати конструкция, бинада урнаштырыла торган, витринаның эчке ягында стационар булмаган сәүдә объекты, тәрәзә ачылышы, тәрәзә ачылышы, декоратив-рәсмиләштерелгән Кырыйлардан, асылмалы элементлардан

торган тәрәзә ачылышы майданыннан 1/4 артык булмаган (тәрәзә ачылышы күләменәң яртысыннан пыяла тәрәзә зурлыгының биеклегә һәм яртысы озынлыгы буенча).

Витрина конструкцияләрен урнаштыру рәхсәт ителми:

- 1) Майданы 2,0 кв. метрдан ким булган тәрәзә ачкычында;
- 2) витринаны пыяладан алып витрина конструкциясенә кадәр бина ягынан 0,15 м дан кимрәк;
- 3) тәрәзә бәйләү әгъзаларын исәпкә алмыйча;
- 4) пыяла тәрәзә өслегендә декоратив пленкалар белән буяу һәм каплау рәвешендә;
- 5) тәрәзә тәрәзәсен яктылык тартмалары белән алыштырып;
- 6) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын куллану;
- 7) витрина конструкцияләре арасында 1,5 метрдан да азрак ераклыкта.

149.4.6. Учреждение тактасы, режим билгесе - күрсәтмәсе "кулланучылар хокукларын яклау турында" Федераль законның 9 статьясы нигезендә мәжбүри булган, оештыру-хокукый формасына, индивидуаль эшкуарга, аларның урнашу урынына (адресына) һәм эш режимына бәйсез рәвештә оешманың фирма исеме (атамасы) һәм бинада, стационар булмаган сәүдә объектында яки сулдан, уң һәм (яки) сулда урнаштырыла торган мәгълүмат конструкцияләрен кулланучылар игътибарына житкерү өчен билгеләнгән мәгълүмат конструкцияләре төп подъезддан йә турыдан-туры керү төркемнәренәң пыяласында (режимлы такта).

Учреждение тактасында, режимлы табличкада урнаштырыла торган мәгълүмат Татарстан Республикасының ике дөүләт телендә дә кулланучыларга житкерелергә тиеш.

Учреждение тактасы, режимлы такта урнаштыру рәхсәт ителми:

- 1) озынлыгы 0,6 м һәм биеклегә 0,8 м (учреждение тактасы);
- 2) озынлыгы 0,4 м һәм биеклегә 0,6 м артык (режим тәлинкәсе);
- 3) озынлыгы 0,6 м артык һәм биеклегә 0,4 м артык (экран бастыру ысулы белән керү төркемнәрен пыялага урнаштырыла торган режим табличкасы);
- 4) оештыру-хокукый формасына, бер бинада бер шәхси эшмәкәр, стационар булмаган сәүдә объектына, коймага бәйсез рәвештә бер оешма өчен икедән артык;
- 5) материал буенча охшаш булмаган зурлыгы буенча аерылып торучы, аннан конструкция ясалган;
- 6) экран бастыру ысулы белән башкарылган керү төркемнәрен (ишек) пыялада бердән артык;
- 7) арткы койма билгеләреннән кала, утлар куллану;
- 8) телефонсыз конструкцияләр рәвешендә;
- 9) подъездның бер ягында икедән артык;
- 10) фехтовкалау бүлегә артында;
- 11) төзелеш, үтә күрәнмәле коймаларда, баскыч, балкон, лоджийда;
- 12) стационар жәмәгать туклануы предприятиеләре каршындагы сезонлы кафеларның койма конструкцияләрендә;
- 14) фехтовкалау дәрәжәсеннән югарырак;
- 15) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын куллану.

149.4.7. Модульле конструкция-билге төре, ул бер бинада берничә оешманы оештыру-хокукый формасына, шәхси эшкуарларга бәйсез рәвештә, оештыру-хокукый формасына карамастан, бер блок итеп берләштерелгән модульләр рәвешендә, мондый бинаны яисә ул урнашкан жир участогын яисә бинаны эксплуатацияләү яки аның янына машина кую урыннарын оештыру өчен бирелгән мондый жир участогы белән чиктәш модульләр рәвешендә кулланыла.

Модульле дизайн формада урнаштырылырга мөмкин:

- декоратив панель;

- консоль структурасы;
- керү төркемнәренең паяласында башкарылган элмә такталары, режимлы табличкалар;

- зур форматтагы күләмле-пространство композициясе.

Өлеге пунктта каралган үзенчәлекләргә үтәгәндә тиешле мәгълүмати конструкция өчен билгеләнгән таләпләр модульле конструкцияләргә кагыла.

Модульле конструкцияләр урнаштыру рәхсәт ителми:

- 1) биекlege 6,0 м дан артык һәм 2,0 м дан ким (консол структурасы);
- 2) тарихи территорияләр чикләрендә (консол конструкциясе) урамга чыга торган (бу урамнарның алгы төзелешен формалаштыручы) биналар фасадларында;

- 3) биекlege биш каттан артык биналарда (консол структурасы);

- 4) күпфатирлы торак йортларның фасадларында, урнаштырылган биналардан тыш (консол конструкциясе);

- 5) мәдәни мирас объектларында, 1959 елга кадәр төзелеш датасы белән тарихи биналарда (консол конструкциясе);

- 6) төрле материаллар кулланып, модульле элементларның мәгълүмат кыры һәм бер блокта һәм бер бинада яктырту ысуллары;

- 7) бер дизайнда өч модульле элементтан ким саны белән;

- 8) декоратив панель рәвешендә модульле дизайн булганда консольная;

- 9) декоратив панель формасында, модульле дизайн булганда, кронштейн рәвешендә;

- 10) бер бинада бер структурада ике блоктан артык;

- 11) биекlege һәм озынлыгы 1,5 м артык (учреждение тактасы, режим билгесе);

- 12) простенканың озынлыгы 2/3 артык, анда урнашкан (учреждение тактасы, режим билгесе);

- 13) керү ягыннан бердән артык (учреждение тактасы, режим тактасы).

149.4.8. Калкан конструкциясе-эчке яки тышкы яктырткычлы, 4,0 м биеклектәге, фундамент, каркас, декоратив элементлардан, 6,0 кв. метрдан артык булмаган каты нигездәге мәгълүмат кырыннан торган аерым басып торган мәгълүмат структурасы.

Калкан конструкцияләрен урнаштыру рәхсәт ителми:

- 1) милекче, хужа, кулланучыга караган җир кишәрлеге читендә, анда оешма, шәхси эшқуар бинасы һәм урнашу урыны, шулай ук аны эксплуатацияләү яки машина кую урыннарын оештыру өчен бирелгән җир кишәрлеге урнашкан;

- 2) фундаментны декоратив рәсмиләштермичә күмү өчен техник мөмкинлек булмаган очракларда;

- 3) бер җир участогы чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитар нормаларны һәм кагыйдәләргә исәпкә алып, башкарылган территорияне төзекләндерү бинасының проект карары белән нигезләнмичә, бер йә башка төрле мәгълүмати конструкция булганда;

- 4) мондый объект проектында каралмаган җир участогы чикләрендә аерым торучы мәгълүмат конструкциясе булганда бердән артык;

- 5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яки күпфатирлы торак йорт биләгән җир кишәрлеге чикләрендә;

- 6) Төзелеш нигезеннән бина фундаментына кадәр 6,0 м ераклыкта;

- 7) автомобильләргә кую һәм туктату өчен билгеләнгән урыннарда тротуарларда һәм жәяүлеләр юлларында, юлларда;

- 8) Яшел урыннар урынына (агачлар, куаклар);

- 9) күмелгән нигезләргә агач кәүсәләреннән 5,0 м ераклыкта урнашкан;

- 10) профнастил, тукылган материаллар ясаганда куллану;

- 11) мәгълүмати конструкциясенің декоратив-сәнгать бизәләше юк;
- 12) гомуми файдаланудагы территория чикләрен билгеләүче кызыл сызык белән чиктәш жир кишәрлеге чигеннән 6,0 м ераклыкта;
- 13) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын куллану.

149.4.9. Флаг композициясе-бер яки берничә флаг полосасы һәм йомшак тукумалардан (мәгълүмат кырлары) торган аерым басып торган мәгълүмат структурасы.

Флаг композицияләрен урнаштыру рәхсәт ителми:

- 1) милекче, хужа, кулланучыга караган жир кишәрлеге читендә, анда оешма, шәхси эшқуар бинасы һәм урнашу урыны, шулай ук аны эксплуатацияләү яки машина кую урыннарын оештыру өчен бирелгән жир кишәрлеге урнашкан;
- 2) фундаментны декоратив рәсмиләштермичә күмү өчен техник мөмкинлек булмаган очракларда;
- 3) бер жир участогы чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитар нормаларны һәм кагыйдәләрне исәпкә алып, башкарылган территорияне төзекләндерү бинасының проект карары белән нигезләнмичә, бер йә башка төрле мәгълүмати конструкция булганда;
- 4) мондый объект проектында каралмаган жир участогы чикләрендә аерым торучы мәгълүмат конструкциясе булганда бердән артык;
- 5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яки күпфатирлы торак йорт биләгән жир кишәрлеге чикләрендә;
- 6) Төзелеш нигезеннән бина фундаментына кадәр 6,0 м ераклыкта;
- 7) автомобильләрне кую һәм туктату өчен билгеләнгән урыннарда тротуарларда һәм жәяүлеләр юлларында, юлларда;
- 8) Яшел урыннар урынына (агачлар, куаклар);
- 9) күмелгән нигезләре агач кәүсәләреннән 5,0 м ераклыкта урнашкан;
- 10) флаг полосалары арасыннан артып китүче мәгълүмат кыры габаритлары белән.

149.4.10. Махсулаштырылган конструкция - халыкны яклау һәм куркынычсызлыкны тәэмин итү өлкәсендә халыкка социаль әһәмиятле мәгълүмат, шулай ук фундаменттан, нейтраль төсләр материалы белән тышланган каркадан, электрон экран рәвешендәге мәгълүмати-масса күләм чаралар турында мәгълүмат, эре сәүдә һәм спорт кишәрлекләрендә урнаштырылган видеоязмаларны күрсәтергә мөмкинлек бирә торган мәгълүмати кыр турында халыкка хәбәр итү өчен билгеләнгән аерым торучы мәгълүмати конструкция -, жир участогы майданы 3 гектардан артык булган мәдәни-күңел ачу комплекслары.

Махсулаштырылган конструкцияләрен урнаштыру рәхсәт ителми:

- 1) милекче, хужа, кулланучыга караган жир кишәрлеге читендә, анда оешма, шәхси эшқуар бинасы һәм урнашу урыны, шулай ук аны эксплуатацияләү яки машина кую урыннарын оештыру өчен бирелгән жир кишәрлеге урнашкан;
- 2) фундаментны декоратив рәсмиләштермичә күмү өчен техник мөмкинлек булмаган очракларда;
- 3) бер жир участогы чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитар нормаларны һәм кагыйдәләрне исәпкә алып, башкарылган территорияне төзекләндерү бинасының проект карары белән нигезләнмичә, бер йә башка төрле мәгълүмати конструкция булганда;
- 4) мондый объект проектында каралмаган жир участогы чикләрендә аерым торучы мәгълүмат конструкциясе булганда бердән артык;
- 5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яки күпфатирлы торак йорт биләгән жир кишәрлеге чикләрендә;
- 6) Төзелеш нигезеннән бина фундаментына кадәр 6,0 м ераклыкта;
- 7) автомобильләрне кую һәм туктату өчен билгеләнгән урыннарда

тротуарларда һәм жәяүлеләр юлларында, юлларда;

8) Яшел урыннар урынына (агачлар, куаклар);

9) күмелгән нигезләре агач кәүсәләренән 5,0 м ераклыкта урнашкан;

10) профнастил, туқылган материаллар ясаганда куллану.

VI. Коммуникацияләреңе төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен үткәргә төп таләпләр

150. Жирне ачу яки юл өслекләрен ачу (жир асты коммуникацияләрен салу, реконструкцияләү яки ремонтлау, субай һәм шпунт сугу, электр линияләрен, элемтә линияләрен, яктырту бағаналарын, грунтны планлаштыру, инженерлык эзләнүләре вақытында эшләр һәм башка эшләр) белән бәйлә эшләр бары тик язма рәхсәт (жир эшләре башкаруга ордер), бирелгән очракта гына башкарыла ТР Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының вәкаләтле органы.

151. Авыл жирлегә территориясен төзекләндерүгә бәйлә Жир, төзелеш һәм ремонт эшләрен оештыру һәм башкару тәртибе, жир эшләре башкаруга ордер рәсмиләштерү һәм алу ТР Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының хоқуқ актлары таләпләренә туры китереп башкарыла.

152. Яшел үсентеләрне жиңмерегә яки күчерең утыртырга кирәк булганда, ТР Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты күрсәтмәсен тиешле тәртиптә рәсмиләштерегә һәм яшел үсентеләрне сүтәргә яки күчерең утыртырга кирәк.

153. Авыл жирлегә юллары буенча хәрәкәтне вақытлыча чикләү яки туктату ТР Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының вәкаләтле органы биргән рәхсәт нигезендә ике яктан да заказчылар һәм эшләр башкаручылар, эш вақыты, маршрутлар турында кирәкле барлык белешмәләренә үз эченә алган мәғлүмат щитын мәжбүри урнаштырып башкарыла. Күрсәтелгән калканның формасы һәм эчтәлегә рәхсәт бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтүнең тиешле административ регламенты белән билгеләнә.

154. Срогы чыккан ордерлар буенча коммуникацияләр төзү, ремонтлау, реконструкцияләү вақытында жир эшләре башбаштаклык дип таныла.

VII. Уңайлы мохит өчен махсус таләпләр

155. Торак мохитне, урамнарны һәм юлларны төзекләндерү объектларын, мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын проектлаганда торак пунктлар тирәлегенә өлкәннәр һәм инвалидлар өчен һәркемгә уңайлы булуын, әлегә объектларны картлар һәм инвалидлар хәрәкәтенә ярдәм итүче элементлар һәм техник чаралар белән тәэмин итүне күздә тотарга киңәш ителә.

Өлкән яшьтәге затлар һәм инвалидлар хәрәкәтенә ярдәм итүче техник чараларны һәм жиһазларны проектлау, төзү, урнаштыруны заказчы тарафыннан расланган проект документлары нигезендә яңа төзелештә башкарырга киңәш ителә.

VIII. Биналарның (биналарның) милекчеләренә һәм корылмаларның якындагы территорияләреңе төзекләндерүдә катнашу тәртибе

156. Авыл жирлегә территорияләренә тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне саклау һәм саклау чараларын авыл жирлегә территориясен пычранудан саклау максатыннан, аларны жыештыру өчен, хужалык итүче субъектларга һәм физик затларга якин-тирә территорияләр сыйфатында беркетелә.

157. Территорияләреңе (жир кишәрлекләрен) жыештыру, чистарту һәм

санитар тоту буенча эшләр башкару бурычлары, оештыру-хокукый формасына бәйсез рәвештә, физик һәм юридик затларга түбәндәге тәртиптә йөкләнә, әгәр законда яки шартнамәдә башкасы каралмаган булса:

157.1. идарәче оешмалар-күпфатирлы йортларның йорт яны территориясе, шулай ук төп фасад ягыннан күпфатирлы йорт территориясе каршындагы җир кишәрлеге 5 м радиусында йә урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

157.2. социаль өлкә учреждениеләре (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр, шулай ук учреждение территориясе каршындагы җир кишәрлеге төп фасад 10 м радиуста яисә урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) бүтөн яктан-10 м радиуста;

157.3. күпфатирлы торак йортлардагы торак булмаган биналарны эксплуатацияләүче затлар янәшәсендәге территорияне биналарның бөтен озынлыгы дәвамында, киңлеге - 10 метр ераклыкта яисә юл буенда урнашкан очракта, идарәче оешма белән килешү булмаган очракта, машина йөрү өлеше бордюрына кадәр җыештыралар;

157.4. милекнең барлык формасындагы сәнәгать предприятиеләре һәм оешмалары - аларга килү юллары, алар янындагы тротуарлар, санитар-саклау зоналары. Предприятиеләрнең санитар-саклау зоналары гамәлдәге санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләренә туры китереп билгеләнә;

157.5. төзүче-50 м радиуста төзелеш мәйданчыкларының янәшәсендәге территорияләре һәм 50 м радиуста аларга килү юллары Гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре нигезендә;

157.6. торак йортлар хужалары-бирелгән җир кишәрлеге чикләрендә (йә җир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта) һәм 5 м ераклыктагы йорт хужасы алдындагы территория яисә урамның машина йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

157.7. стационар булмаган объектлар (лотоклар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафелар - җир кишәрлеге объектын урнаштыру өчен бирелгән территория һәм аның тирәсендәге территория тышкы чигеннән 10 м ераклыкта һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

157.8. базарларның идарәче компанияләре, сәүдә һәм җәмәгать туклануы оешмалары (рестораннар, кафелар, кибетләр) - бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр һәм аның тирәсендәге территория 50 м радиуста участок чикләреннән алып урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

157.9. биналарның, корылмаларның милекчеләре яки башка хокуклы ияләре-бина периметры, корылмасы яки бирелгән җир кишәрлегенә чикләре буенча һәм аның тирәсендәге территория радиуста участок чикләреннән 10 м һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

157.10. автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендә һәм башка җир кишәрлекләрендә урнашкан ягулык салу станцияләре-бирелгән җир кишәрлеге чикләрендәге территорияләр һәм аның тирәсендәге территория 50 м радиуста урнашкан һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр;

157.11. гараж кооперативлары-бирелгән җир участогы чикләрендә, участок чикләреннән 50 м радиуста һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр һәм аларга керү юллары;

157.12. гражданнарның бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача коммерцияле булмаган берләшмәләре-бирелгән җир кишәрлеге территориясе һәм аның

тирәсендәге территория участок чикләреннән 10 м радиуста һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

157.13. күмү урыннары бирелгән жир участогы чикләрендә һәм аның тирәсендәге территориядә участок чикләреннән 10 м радиуста урнашкан;

157.14. гомуми файдаланудагы территорияләр-вазыйфалар вәкаләтле органнарға йөкләнә;

157.15. бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге жир кишәрлеге (йә жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта) һәм тирә - юнь территориясе жир кишәрлегенә тышкы чигеннән 5 м ераклыкта яисә урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) хокуклы булчуылар;

157.16. автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау тукталышлары хужалары-бирелгән жир кишәрлеге чикләрендәге территория һәм яқын-тирә территория жир кишәрлегенә тышкы чигеннән 10 м ераклыкта һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта).

IX. Муниципаль берәмлек территориясеннән каты, сыек коммуналь калдыклар һәм чүп-чар жыюны һәм чыгаруны оештыру тәртибе

158. Муниципаль берәмлек территориясеннән коммуналь калдыклар һәм чүп-чар жыюны һәм чыгаруны оештыру тәртибе (алга таба - тәртип) муниципаль берәмлек территориясеннән коммуналь калдыклар һәм чүп-чар жыюны һәм чыгаруны оештыру өлкәсендә бердәм таләпләрне билгели

159. Чын тәртип таралмый:

159.1. Сәнәгать, төзелеш, радиоактив, медицина, биологик, агулы калдыкларга, шулай ук житештерү калдыкларына, чимал, материаллар калдыкларына, ярымфабрикатларга, алар юридик затлар һәм шәхси эшмәкәрләр тарафыннан хужалык максатларында турыдан-туры предприятиенә үзәндә кулланыла.

159.2. Махсус норматив-хокукый актлар белән регламентланган коммуналь калдыкларны һәм чүп-чарны утильләштерү һәм эшкәртүгә.

160. Әлеге Тәртипнең максаты-коммуналь калдыкларның һәм чүп-чарның халык сәламәтлегенә һәм кеше яшәү тирәлегенә тискәре йогынтысын киметү, шулай ук муниципаль берәмлек территориясендә чисталык һәм тәртип тәмин итү.

161. Муниципаль берәмлек территориясендә каты калдыкларны жыю һәм чыгару ысулы:

161.1. Авыл жирлеге территориясендә каты көнкүреш калдыкларын индивидуаль торак йортларда һәм күпфатирлы торак йортларда яшәүчеләрдән контейнерсыз рәвештә 3 катка кадәр каты көнкүреш калдыкларын жыю эшләре алып барыла.

161.2. Каты көнкүреш калдыкларын, шулай ук эре габаритлы калдыкларны төбәк операторы белән килешү төзү юлы белән милекчеләр чыгара.

162. Контейнерсыз каты калдыклар жыю

162.1. Контейнерсыз каты көнкүреш калдыкларын жыю урыннары авыл жирлеге администрациясе тарафыннан билгеләнә .

162.2 каты көнкүреш калдыкларын жыю шартнамә нигезендә каты көнкүреш калдыкларын жыюны һәм чыгаруны гамәлгә ашыручы региональ оператор тарафыннан бер тапкыр кулланыла торган (чүп-чар өчен капчыклар һәм пакетлар) савытта башкарыла.

162.3. Чүп машинасына төягәндә төшкән калдыклардан территорияне каты көнкүреш калдыкларын жыюны һәм чыгаруны гамәлгә ашыручы оешма жыярга тиеш.

163. Зур калдыкларны жыю һәм чыгару

163.1 калдыкларны жыюның контейнерсыз алымы булганда, эре габаритлы калдыкларны чыгару шундый калдыкларның милекчеләре тарафыннан мөстәкыйль рәвештә башкарыла,

ә махсус оешма белән төзелгән килешү булганда, махсуслаштырылган оешмага тапшырылган тиешле заявка нигезендә башкарыла.

163.2. Зур калдыкларны һәм төзелеш калдыкларын контейнерларга ташлау, шулай ук аларны саклауга рөхсәт итү тыела.

164. сыек көнкүреш калдыкларын жыю һәм чыгару

164.1. Йорт хужалары яки баланс тотучылары тарафыннан канализацияләнмәгән йортларда сыек көнкүреш калдыкларын жыю өчен ишегалды чүпчарлары урнаштырыла, алар су үткәрми торган чүп-чар һәм каты фракцияләр бүлеге өчен капка һәм треллис белән жир өсте булырга тиеш.

164.2. ишегалды чүпләре санитар нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры китереп төзекләндерелергә һәм урнашырга тиеш.

164.3. Сыек көнкүреш калдыкларын махсус оешма белән шартнамә нигезендә чыгару башкарыла.

Сыек көнкүреш калдыклары махсус оешма тарафыннан моның өчен билгеләнгән урыннарга чыгарылырга тиеш. Билгеләнгән үрнәктәге документ мондый чыгаруны раслый.

164.4. Авыл жирлеге территориясендә тыела:

1) сыек көнкүреш калдыкларын турыдан-туры кырларга һәм бакчаларга чыгару;

2) көнкүреш калдыкларын каты көнкүреш калдыкларын жыю контейнерларына, ишегалды территориясенә, дренаж һәм яңгыр канализацияләренә, юлларга һәм тротуарларга агызу.

165. Житештерү һәм куллану калдыклары

165.1. Юридик затларда һәм шәхси эшмәкәрләрдә житештерү һәм куллану нәтижәсендә барлыкка килгән калдыкларны жыю, туплау, файдалану, зарарсызландыру, транспортлау, "житештерү һәм куллану калдыклары турында" 24.06.1998 ел, № 89-ФЗ Федераль закон таләпләре нигезендә урнаштырырга тиеш.

165.2. Юридик затларда һәм шәхси эшмәкәрләрдә барлыкка килгән житештерү һәм куллану калдыкларын күпфатирлы йортлар контейнерларына, шулай ук Индивидуаль торақ йортлар төзегән шәһәр территорияләрендә урнашкан контейнерларга урнаштырырга ярамый.

Х. кагыйдә таләпләрен үтәүне контрольдә тоту

166. Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән авыл жирлеге территориясен төзекләндерү таләпләрен үтиләр.

167. Әлеге кагыйдәләрне бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә җаваплылыкка тартыла (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларында каралган нормаларны һәм кагыйдәләрне үз эченә алган әлеге кагыйдәләр нигезләмәләреннән тыш, аларны үтәмәгән өчен административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе Кодексы нигезендә җаваплылык билгеләнгән).

168. Төзекләндерү өлкәсендәге законнар һәм муниципаль хокукый актлар таләпләрен үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен җаваплылыкка тарту затны күрсәтелгән таләпләрне үтәүдән һәм жибәрелгән бозуларны бетерүдән азат итми.